

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ERGENLERDE ÖFKE VE ÖFKEYİ İFADE ETME
BİÇİMLERİNİN EBEVEYNLIK STİLLERİ, DUYGUSAL
ÖZERKLİK VE BAĞLANMA ÖZELLİKLERİYLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

Fatma Betül DAĞLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Hatice DEVECİ ŞİRİN

KONYA-2021

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ERGENLERDE ÖFKE VE ÖFKEYİ İFADE ETME
BİÇİMLERİNİN EBEVEYNLIK STİLLERİ, DUYGUSAL
ÖZERKLİK VE BAĞLANMA ÖZELLİKLERİYLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Fatma Betül DAĞLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Hatice DEVECİ ŞİRİN

KONYA-2021

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başlangıcından bu güne kadar bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren ve beni destekleyen, hem akademik yönünü hem de insani yönünü örnek aldığım, tez danışman hocam Doç. Dr. Hatice DEVECİ ŞİRİN'e,

Eğitim hayatımın her döneminde sevgi ve desteklerini esirgemeyen, manevi varlıklarıyla yaşama sevincimi ve araştırma arzumu daima canlı tutan **canım aileme**,

Tez izleme komitesi jüri üyesi olarak tez sürecinde değerli görüş ve önerileriyle bana yol gösteren ve tezimin gelişmesine katkı sağlayan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Hayriye Merve ERİŞ HASIRCI ve Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Alper ATAŞER'e

Tez için verilerimi toplamama yardımcı olan tüm ebeveynlere ve çocuklarına sonsuz teşekkür ederim...

Fatma Betül DAĞLI

Konya, 2021

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Betül DAĞLI		
	Numarası	184211001004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Aile Danışmanlığı ve Eğitimi / Aile Danışmanlığı ve Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Hatice DEVECİ ŞİRİN		
	Tezin Adı	Ergenlerde Öfke ve Öfkeyi İfade Etme Biçimlerinin Ebeveynlik Stilleri, Duygusal Özerklik ve Bağlanma Özellikleriyle İlişkisinin İncelenmesi		

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ergenlik dönemindeki bireylerin sürekli öfke ve öfkeyi ifade etme biçimlerinin duygusal özerklik düzeyleri, bağlanma yönelimleri ve ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stilleriyle ilişki olup olmadığını incelemektir. Araştırmaya katılan ergenler tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilmiş olup çalışma grubu, 370 kadın, 308 erkek olmak üzere 678 öğrenciden oluşmaktadır.

Uygulamaya katılan ergenlerin kişisel bilgilerini elde edebilmek için Kişisel Bilgi Formu, sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını belirlemek için Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği, duygusal özerklik düzeylerini belirlemek için Duygusal Özerklik Ölçeği, çocuk yetiştirme stillerini belirlemek için Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği ve bağlanma yönelimlerini belirlemek için Yakın İlişkiler Envanteri – İlişki Yapıları kullanılmıştır.

Çalışmada bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Bağımsız Örnek t Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Korelasyon ve Regresyon Analizleri uygulanmıştır. Veriler SPSS 25 paket programıyla analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre;

Baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve psikolojik destek alma durumlarına göre ergenlerin öfke ve öfkeyi ifade etme tarzında anlamlı farklılık gözlemlenmiştir. Sürekli öfke alt boyutu ile anne otoriter, baba izin verici/şımartan ve bireyselleşme alt boyutları arasında; öfke kontrol alt boyutu ile baba izin verici/şımartan, bireyselleşme ve ebeveyni idealleştirmeme alt boyutları arasında; içselleştirilmiş öfke alt boyutu ile anne kaygı ve bireyselleşme alt boyutları arasında; dışsallaştırılmış öfke alt boyutu ile anne kaygı, baba izin verici/şımartan, bireyselleşme ve ebeveyne bağımlı olmama alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Araştırmanın bulguları literatür çerçevesinde tartışılmıştır ve ergenlere, ailelere, ruh sağlığı çalışanlarına, okul rehberlik servislerine ve daha sonra yapılacak çalışma önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürekli Öfke, Öfke İfade Tarzı, Bağlanma, Duygusal Özerklik, Ebeveynlik Stili.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Betül DAĞLI		
	Numarası	184211001004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Aile Danışmanlığı ve Eğitimi / Aile Danışmanlığı ve Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Hatice DEVECİ ŞİRİN		
	Tezin İngilizce Adı	Investigation of the Relationship Between Anger and Anger Expression and Parent Styles, Emotional Autonomy and Attachmet in Adolescencens		

ABSTRACT

The aim of this study was to examine whether there is a relationship between the trait anger and anger expression with their emotional autonomy, attachment and parenting styles of their parents in adolescencens.

Adolescents who participated in the study were selected by accidental sampling method and adolescents. The study group consisted of 678 students, 370 famale and 308 male.

Personal Information Form to obtain personal information of adolescents participating in the application, Trait Anger and Anger Expression Scale to determine trait anger and anger expression styles, Emotional Autonomy Scale to determine emotional autonomy levels, Child Rearing Styles Scale to determine child rearing

styles and to determine attachment orientations. Close Relationship Inventory – Relationship Structures were used in practice.

In the study, Independent Sample t-Test, One-Way Analysis of Variance (ANOVA), Correlation and Regression Analyzes were applied to examine the relationship between dependent and independent variable. The data were analyzed with the SPSS 25 package program. According to the research findings; Significant difference in the way adolescents express anger and anger was observed according to father education level, number of siblings and psychological support. A significant relationship was found between the lower dimension of constant anger and the sub-dimensions of maternal authoritarian, father-letting/pampering and individualization. Significant association was found between the lower size of anger control and the sub-dimensions of paternal permissive/pampering, individualization and non-idealization of the parent. A significant association was found between the subdivision of internalized anger and the lower dimensions of maternal anxiety and individualization. A significant association was found between the lower dimension of externalized anger and the lower dimensions of maternal anxiety, father-indulgent, individualization and parental dependence.

The findings of the study were discussed within the framework of the literature and recommendations were made to adolescents, families, mental health workers, school guidance services and further studies.

Keywords: Constant Anger, Anger Expression Style, Attachment, Emotional Autonomy, Parenting Style.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1.1. Öfke	4
1.1.1. Ergenlik Döneminde Öfke	5
1.1.2. Öfke İle İlgili Dünya’da Yapılan Araştırmalar	7
1.1.3. Öfke İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	8
1.2. Ebeveynlik Stilleri	9
1.2.1. Açıklayıcı / Otoriter Ebeveyn Stili	14
1.2.2. Otoriter Ebeveyn Stili	14
1.2.3. İzin Verici / Şımartan Ebeveyn Stili	15
1.2.4. İzin Verici / İhmalkar Ebeveyn Stili	16
1.2.5. Ebeveynlik Stillerini Etkileyen Faktörler	16
1.2.6. Ebeveynlik Stilleri İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	17
1.2.7. Ebeveynlik Stilleriyle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	18
1.3. Duygusal Özerklik	20
1.3.1. .Özerklik	20
1.3.2. Özerkliğin Alt Boyutları	22
1.3.3. Özerkliğin Kazanılmasında Kuramsal Yaklaşım	22
1.3.4. Duygusal Özerklik	24
1.3.5. Ergenlik Döneminde Duygusal Özerklik Gelişimi	25
1.3.6. Duygusal Özerklik ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	26
1.3.7. Duygusal Özerklik ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	27
1.4. Bağlanma	28
1.4.1. Bağlanma Organizasyonu	30
1.4.2. Ergenlik Döneminde Bağlanma	31

1.4.3. Bağlanma İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	33
1.4.4. Bağlanma İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	35
1.5. Amaç	37
1.5.1. Alt Amaçlar.....	37
1.6. Araştırmanın Önemi.....	39
1.7. Sayıtlar.....	40
1.8. Sınırlılıklar	41
1.9. Tanımlar	41
2. GEREÇ VE YÖNTEM.....	43
2.1. Araştırmanın Modeli	43
2.2. Çalışma Grubu	43
2.3. Veri Toplama Araçları	45
2.3.1. Duygusal Özerklik Ölçeği (DÖÖ) Türkçe Formu	45
2.3.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – İlişki Yapıları (YİYE-İY)	46
2.3.3. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği	47
2.3.4. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği.....	48
2.3.5. Kişisel Bilgi Formu.....	49
2.4. Verilerin Analizi.....	49
3. BULGULAR.....	50
4. TARTIşMA VE YORUM.....	59
4.1. Cinsiyet değişkeni ağısından sürekli öfke ve öfkeyi ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi.....	59
4.2. Anne eğitim düzeyi değişkeni ağısından sürekli öfke ve öfkeyi ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi.....	60
4.3. Baba eğitim düzeyi değişkeni ağısından sürekli öfke ve öfkeyi ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi.....	60
4.5. Kardeş sayısı değişkeni ağısından sürekli öfke ve öfkeyi ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi.....	61

4.6. Psikolojik destek alma değişkeni açısından sürekli öfke ve öfke ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi.....	62
4.7. Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar değişkenlerinin sürekli öfke üzerindeki etkilerinin incelenmesi.....	62
4.8. Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar değişkenlerinin kontrol edilmiş öfke üzerindeki etkilerinin incelenmesi.....	63
4.9. Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar değişkenlerinin içselleştirilmiş öfke üzerindeki etkilerinin incelenmesi	64
4.10. Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar değişkenlerinin dışsallaştırılmış öfke üzerindeki etkilerinin incelenmesi.....	65
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
KAYNAKÇA.....	73

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 1. Maccoby ve Martinin çocuk yetiştirme stilleri.....	13
Tablo 1. 2 : Çocuk yetiştirme stillerinin ikili temel boyutta sınıflandırılması ...	14
Tablo 2. 1: Katılımcılar ve ebeveynlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler	44
Tablo 3. 1 : Cinsiyete göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi	50
Tablo 3. 2. : Anne eğitim düzeylerine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi.....	51
Tablo 3. 3 : Baba eğitim düzeylerine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi.....	52
Tablo 3. 4 : Kardeş sayılarına göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi	53
Tablo 3. 5 : Psikolojik desteğe göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi	54
Tablo 3. 6 : Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar alt boyutları ile öfke alt boyutlarına ilişkin elde edilen korelasyon bulguları	83

Tablo 3. 7 : Bağımsız değişkenlerin alt boyutları puanlarının sürekli öfke alt boyutu puanlarının açıklama düzeyleri.....	55
Tablo 3. 8 : Bağımsız değişkenlerin alt boyutları puanlarının kontrol edilmiş öfke alt boyutu puanlarının açıklama düzeyleri	56
Tablo 3. 9 : Bağımsız değişkenlerin alt boyutları puanlarının içselleştirilmiş öfke alt boyutu puanlarının açıklama düzeyleri	57
Tablo 3. 10 : Bağımsız değişkenlerin alt boyutları puanlarının dışsallaştırılmış öfke alt boyutu puanlarının açıklama düzeyleri	58

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu araştırma ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade ediş biçimlerini açıklamak amacıyla “Ergenlik dönemindeki bireylerin duygusal özerklik düzeyleri, bağlanma yönelimleri ve ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stilleri öfke ve öfkeyi ifade etme biçimleri arasında ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aramaktadır.

Ergenlik dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanabilmektedir (Aydın, 1997). Bu geçiş aşamasında ergen davranış, tutum, duygu, bilişsel ve fiziksel gibi birçok farklı alanda değişim ve farklılıklar yaşamaktadır. Bu dönemde önemli değişiklik yaşanan duygulardan bir tanesi ise öfkedir. Öfke, bireylerin doğuştan itibaren getirdiği doğal duygulardan biri olup önemli olan bireyin nasıl ifade ettiğidir. Bireyler öfkelerini, içe vurum, dışa vurum ve öfke kontrol şeklinde üç farklı biçimde ifade edebilmektedir (Özer, 1994). Birey yaşadığı öfkeyi gizleyerek içinde tutmasına içselleştirilmiş öfke, bireyin yaşadığı öfke duygusunu sözel ya da davranış olarak dışa aktarmasına dışsallaştırılmış öfke ve öfke duygusunun birey tarafından kontrol altına alınabilmesi eğilimine ise öfke kontrol denilmektedir. (Özer, 1994). Ergenlik döneminde yaşanan öfke, bireyin hem ergenlik döneminde bazı problemler yaşamasına yol açarken hem de zamanla kalıcı hale gelip ilerleyen dönemlerde antisosyal tepkiler, suç işleme, saldırgan davranışlar ve intihar eğilimi gibi olumsuz durumların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Evrensel ve doğal bir duygu olan öfkenin, şiddet düzeyi ve ifade ediliş tarzı, bireyin sosyal, duygusal ve fiziksel uyumunda ve gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle öfke duygusu bireyin hem ergenlikte hem de ilerleyen dönemlerdeki yaşam kalite düzeyini etkilemektedir (Karababa & Dilmaç, 2015). Bu durum da bizi sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının altında yatan sebeplerin neler olduğu ve ilişkili olduğu düşünülen değişkenlerle arasındaki ilişkiyi incelememiz gerektirdiğini düşündürmüştür.

Bireyin gelişimi yaşam boyu devam etmektedir ve bireyin gelişim dönemleri birbirleriyle ilişki içerisindedir. Ergenlikte kurulan ilişkilerin, davranışların ve duyguların değerlendirilmesinde geçmiş dönemlerin de ele alınmasının önemli rolü bulunmaktadır (Arslan, 2008). Çocuk dünyaya geldiğinde ilk ilişkiyi annesiyle

kurmaktadır ve bu ilişki bağlanma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağlanma, bireyin değerli ve özel olarak gördüğü diğer bireylerle oluşturdukları duygusal bağ olarak tanımlanabilmektedir ve genellikle yaşamın ilk 6 aylarında ortaya çıkarak bakımını üstlenen kişiyle başladığı öne sürülmektedir. Bebeğin bakımıyla ilgilenen kişinin tutumuna göre ortaya üç farklı bağlanma organizasyonu çıkmaktadır. Güvenli bağlanma; annelerin çocuklarının hep yanında olması ve çocukları stres halindeyken bile çocuklarını yatıştırması sonucunda ortaya çıkan bağlanma stilidir. Kaygılı bağlanma; annelerin tutarsız tepki göstermesi ve çocuğu kontrol etmek için çocuklarını terk etmeyle tehditte bulunması sonucunda ortaya çıkan bağlanma stilidir. Kaçınmacı bağlanma ise çocuklarını daima geri çeviren veya reddeden, onlara uygun tepki göstermeyip empati yapmayan annelerin davranışları sonucunda oluşmaktadır. Eğer ki bağlanma sürecinde birey bakımını üstlenen kişiyle yakın, güvenilir ve ihtiyaçlarını karşılayan bir ilişki geliştirirse birey de yaşamının ilerleyen dönemlerinde kendini güvenilir ve önemli, diğer insanları da güvenilir ve önemli olarak görmektedir. Yani bağlanma, bireyin çocukluk döneminde bireyin bakımıyla ilgilenen kişiyle geliştirdiği ilişkiye göre bireyin benliğine ve diğer insanlara yönelik geliştirdiği içsel modellerin gelişmesine neden olmaktadır (Karataş, 2016). Tüm bu bilgiler güvensiz bağlanma organizasyonları ile ergenlerin yaşadıkları sürekli öfke ve öfke ifade ediş biçimleri arasında ilişki olabileceğini düşündürmüştür.

Ayrıca çocuk dünyaya geldiği ilk andan itibaren ilk sosyal deneyimini ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Bu nedenle ebeveynin çocuğuna karşı sergilediği tutum ve davranış çocuğun gelişiminde büyük önem taşımakta ve çocuğun ilerleyen dönemlerinden biri olan ergenlik döneminde sağlıklı kimlik oluşumun gerçekleşmesini ve ergenin olumlu düşünce ve davranışlar sergilemesini tetiklemektedir. Ailenin yapısı, bulunduğu çevresel koşullar, ailenin sosyoekonomik düzeyi, yetiştirildiği kültür gibi farklı etmenler sonucunda ortaya farklı çocuk yetiştirme stilleri çıkmaktadır. Bu stillerden bazıları ise şunlardır; Açıklayıcı / otoriter ebeveyn stili, bu aileler demokratik aile olarak da değerlendirilebilmektedir. Sevgi ve denetim faktörleri dengelidir ve aile içerisinde karşılıklı iletişim söz konusudur. Evde kurallar vardı ancak bu kurallar birlikte oluşturulmaktadır. Bu stilde yetişen çocuklar genellikle sağlıklı bağlanma kurabilen, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade

edebilen, öfke kontrolleri yüksek ve öfke gibi olumsuz duygularını daha kabul edilebilir düzeyde ifade edebilen bireyler olabilmektedirler. Otoriter ebeveyn stili, bu tür ailelerde kesin ve net kurallar vardır. Çocuktan koşulsuz itaat etmesi beklenmektedir ve çocuğun evde söz hakkı bulunmamaktadır. Bu stilde yetişen çocuklar yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde öfke problemi, ikili ilişkilerinde problem yaşamakta ve duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edememektedir. İzin verici / şımartan ebeveyn stili, bu tür ailelerde yoğun bir sevgi bulunurken denetim ise hiç bulunmamaktadır. Aileler hayatlarını çocuklarına göre yaşamaktadır ve çocuklarının tüm isteklerini koşulsuz yerine getirmektedir. Bu stilde yetişen çocuklar duygularını kontrol etmekte ve uyum sağlamakta güçlük yaşamakta, sürekli birilerine ihtiyaç duyabilmektedir. İzin verici / ihmalkar ebeveyn stili ise bu aileler çocuklarına ne yeterli düzeyde sevgi ne de yeterli düzeyde denetim vardır. Çoğu zaman çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamayı bile reddetmektedirler. Bu stilde yetişen çocukların riskli davranışta bulunma olasılıkları artmakta, güvensiz bağlanma, öfke gibi problemler de yaşamaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda ergenlerin yaşadığı öfke duygusunda, tutum ve davranışlarda aile faktörünün büyük önem taşıdığını görmekteyiz ve ergendeki davranış problemlerinin altında yatan sebepleri araştırırken ebeveyn tutumlarının da incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Çocukluk döneminin bitmesiyle ergenlik dönemine giren birey ailenin diğer üyeleriyle ve akranlarıyla farklı bir iletişim ve etkileşim sürecine girmektedir. Ergen bu süreçte duygu, düşünce ve davranış olarak ailesinden ve akranlarından bağımsızlaşmaya başlamaktadır ve bu bağımsızlık özerklik olarak tanımlanmaktadır (Köseoğlu & Erçevik, 2015). Duygusal özerklik, bireyin ebeveyn ve akranlarından duygusal olarak uzaklaşıp, bağımsızlaşabilme sürecidir. Steinberg ve Silverberg (1986) duygusal özerkliğin ergenlik döneminde başlayıp genç yetişkinlik dönemine kadar devam ettiğini belirtmişlerdir ve duygusal özerkliği dört alt boyutta incelemiştir. Ebeveyni idealleştirmeme, ergen bireylerin ebeveynlerinin de hata yapabileceği ve ebeveyni ile kendisi arasında görüş farkı olabileceğini kabul etmesidir. Bireyleşme, ergenin seçim ve eylemlerde üzerine görev almasıdır. Ebeveyne bağımlı olmama, bireyin ebeveyne olan çocuksu bağlardan vazgeçip problem çözme becerisinin gelişmesidir. Ebeveyni bir insan olarak algılama ise bireyin ebeveynini ebeveynlik

rolleri dışında görebilmesidir. Özerklik duygusunun sağlıklı bir şekilde tamamlanmış olması hem ergenlik döneminin hem de yetişkinlik döneminin sağlıklı bir şekilde atlatılmasına katkı sağlamaktadır (M. Deniz & Bakioglu, 2017). Ayrıca duygusal özerkliğini sağlıklı şekilde tamamlayan bireyler kendi duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmektedir ve duygu kontrolleri diğer bireylere göre daha yüksek olmaktadır. Bu durum da duygusal özerklikle sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında ilişki olabileceğini düşündürmektedir. Tüm bu bilgilere ve son dönemlere baktığımızda şiddet içerikli olayların arttığı ve bu durumun olumsuz sonuçlara sebebiyet verdiği görmektedir. Öfke duygusunun kontrol altına alınmaması şiddet faktörünün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Evrensel ve doğal bir duygu olan öfkenin, şiddet düzeyi ve ifade ediliş tarzı, bireyin sosyal, duygusal ve fiziksel uyumunda ve gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle öfke duygusu bireyin hem ergenlikte hem de ilerleyen dönemlerdeki yaşam kalite düzeyini etkilemektedir (Karababa & Dilmaç, 2015). Bu bilgiler bizi ergenlik döneminde yaşanan öfke duygusunun yaşanmasında ve ifade edilmesinde rol oynayan etkenlerin belirlenmesinin önemli olduğunu düşündürmüştür ve bu çalışmayla ergenlik dönemindeki sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının yordanması amaçlanmıştır. Ayrıca tüm bu bilgilere baktığımızda ergenlik döneminin doğal bir duygusu olan öfkenin ebeveyn çocuk yetiştirme stilleri, duygusal özerklik ve bağlanma organizasyonu arasında bir ilişki olabileceği düşünülmektedir. Alan yazı taraması yaptığımızda tüm bu değişkenleri birlikte ele alan bir çalışmaya rastlanmamış olup hem alan yazına katkı sağlayacağından hem de öfkenin altında yatan sebeplerin farkında olup buna uygun müdahale programlarının hazırlanmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ailelerin çocuklarının yaşadığı öfke duygusunu anlayıp onlara uygun tutum ve davranış sergilemesinde, ergenlerin gelişim ve ruh sağlığı alanlarında çalışan uzmanların ve psikolojik danışmanların geliştireceği önleyici ve düzenleyici eğitim programlarının hazırlanmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Öfke

Öfke, bireyin isteklerinin engellenmesi sonucunda ya da haksızlık gibi birey kişiliğine karşı bir tehdit algıladığı zaman bireyin hissettiği temel duygulardan bir tanesidir. Öfke bazen sağlıklı bir duygu olabilirken bazen de kişiye zarar veren

sağlıksız bir duygu da olabilmektedir. Eğer ki öfke kısa süreli ve orta düzeyde ise öfke kişiye olumlu sonuçlar kazandırabilmekte ve öfke duygusu sağlıklı bir duygu olabilmektedir. Ancak öfke uzun süreli, şiddetli ve yıkıcı ise kişinin sosyal hayatına ve kişisel ilişkilerine zarar verebilmekte ve sağlıksız bir duygu haline gelebilmektedir. Genellikle öfke olumsuz yönüyle bilinmekte ve saldırganlık ya da düşmanlık şeklinde ifade edilmektedir. Öfkelenen bir birey öfkelenildiği zaman öfkenin 5 boyutunu da birlikte ilişkili olarak yaşamaktadır. Bu beş boyut, biliş, iletişim, duygu, etkileniş ve davranış olmakta ve bunları şu şekilde tanımlamamız mümkündür.

Biliş, öfke anındaki düşüncelerimizdir.

Duygu, öfkenin neden olduğu fiziksel uyarımadır.

İletişim, öfkelenen bireyin öfkesini çevresindekilere yansıtma biçimidir.

Etkileniş, birey öfkelenildiği andaki hayatı algılayış biçimidir.

Davranış, bireyin öfkelenildiği zamanda sergilediği davranışlardır (Adana & Arslantaş, 2011).

Öfke, insanın doğuştan getirdiği bir duygudur ve önemli olan nasıl ifade edildiğidir. Bireyler öfkelerini, içe vurum, dışa vurum ve öfke kontrol şeklinde üç farklı biçimde ifade edebilmektedir. *Dışa vurum*(*dışsallaştırılmış öfke*), birey yaşadığı öfke duygusunu sözel ya da davranış olarak dışa aktarmasıdır. Örneğin bireyin karşısındaki kişiye sözel hakarete bulunması ya da bir nesneye veya insana fiziksel güç kullanıp zarar vermesidir. *İçe vurum*(*içselleştirilmiş öfke*), birey yaşadığı öfkeyi gizleyerek içinde tutmasıdır. Kişi öfkesini çevresindeki bireylere ifade etmez ancak içinde bu duyguyu yaşamaktadır. *Öfke kontrol* ise bireyin yaşadığı öfkeyi ne derecede kontrol edip ne derecede sakinleşme eğiliminde olduğudur (Albayrak & Kutlu, 2009a).

1.1.1. Ergenlik Döneminde Öfke

Ergenlik döneminde birey birçok alanda gelişim ve değişimler yaşamaktadır. Bu alanlar fiziksel, duygusal, cinsel ve sosyal gibi bireyin kişiliğine ve davranışlarına yön veren önemli alanlardır. Ergenlik dönemi bu alanların gelişiminin ve değişiminin gerçekleştiği önemli dönemlerden biri olup bireyin kimlik kazanımının olduğu bir

dönemdir. Bu nedenle ergenlik dönemindeki birey fizyolojik, psikolojik, cinsel ve sosyal açıdan birçok farklı duygular yaşamakta ve bu dönemde yaşanan önemli duygulardan bir tanesi de öfke duygusu olmaktadır (Kiraz & Demirkıran, 2017).

Ergenlik döneminde bireyin ailesindeki bireylerle anlaşamaması, isteklerinin ve yaşamının kısıtlanması, ergenin kimlik kazanma çabası gibi birçok faktör bireyin öfkelenmesine neden olabilmektedir. Öfke duygusu, reddedilme, engellenme, mutsuzluk, alınganlık, hayal kırıklığı gibi birçok duygu ile bağlantılı olabilmektedir. Bunların yanı sıra öfke, olumlu bir şekilde yaşanıp yapıcı ifade edildiği zaman kişiye olumlu sonuçlar kazandıran normal sağlıklı bir duygu olmaktadır. Öfkenin sağlıklı hale gelmesinin nedeni ise saldırganlığa dönüşmesidir (Özyürek & Özkan, 2015). Ergen istemediği bir olay karşısında öfkelenmektedir ve bu öfke sonucunda saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir. Yani saldırganlık öfkenin dışa vurulmuş ifade şekillerinden bir tanesidir. Saldırganlık, herkesin bildiği bir kavram olmasına rağmen ortak bir tanımlamanın yapılması zor olan kavramlardan biridir. Freud'a göre saldırganlık, bireylerin kendilerine karşı yıkıcı eğilimleri çevresindeki nesnelere dönüştürmesidir. Adler'e göre saldırganlık bireyin ihtiyaçlarını karşılama istemesi sonucunda bireyin isteğinin engellenmesi sonucu ortaya çıkan dürtülerdir. Fromm ise saldırganlığı insanlarda ve hayvanlarda doğuştan gelen biyolojik bir tepki olarak tanımlamaktadır. Bandura'ya göre ise saldırgan davranışlar taklit yoluyla kazanılmaktadır (akt. Donat Bacioğlu & Özdemir, 2012).

Ergenlik döneminde her birey öfke duygusunu yaşamaktadır ve önemli olan ergenin bu öfke duygusunu kontrol edip etmediği ya da nasıl ifade ettiğidir. Eğer ki ergen özerkliğini gerçekleştirebilmiş, ailesiyle ve çevresiyle olumlu ilişkilere sahip, duygu ve düşüncelerine önem verilen ve yakın ilişkilerinde sağlıklı bağlanma gerçekleştirebildiyse bu tür özelliklere sahip ergenin öfkesini kontrol etmesi ve öfkesini daha kabul edilebilir şekilde ifade etmesi yüksek olasılıktadır. Ayrıca ergenin ruhsal anlamda da tam bir iyilik hali içerisinde olabilme durumu da öfke kontrolünde büyük etkiye ve öneme sahiptir. Fakat ergenin ruhsal açıdan tam bir iyilik halinde olmaması, depresyon, umutsuzluk, anksiyete gibi problemlerinin olması öfke kontrolünün sağlanmamasında veya öfke duygusunun kabul edilemez bir şekilde ifade edilmesine neden olmaktadır. Ayrıca ergenin ailesiyle ve çevresiyle olumlu

ilişkilerinin olmaması, ilişkilerinde sağlıklı bağlanmanın oluşmaması, bireyin duygu ve düşüncelerine önem verilmemesi ve değerlisin duygusunun hissettirilmemesi ergende öfke kontrolünü yok etmekte ve öfkesini toplum tarafından kabul edilemeyen olumsuz bir şekilde ifade etmesine neden olabilmektedir. Bireyin geçmişte ve şu anki çevresinde ya da ailesinde gördüğü öfke kontrol düzeyi ve ifade şekilleri de ergenin öfke kontrolünü ve ifade şekillerini etkilemektedir. Tüm bu bilgiler doğrultusunda ergendeki öfke duygusunu tetikleyen faktörleri şu şekilde sıralanabilir.

- Bireyin ruhsal ve fiziksel sağlık durumu,
- Hayal kırıklığı ve reddedilme duygusu,
- Bireyin kendini değerli ve önemli hissetmesi,
- Kişiliğe yönelik tehdit algısı,
- Bireydeki özerklik duygusu,
- Bireyin ailesiyle ve akranlarıyla olumsuz ilişkileri,
- Stres faktörü,
- Olumsuz ve riskli çevresel faktörler,
- Ebeveyn tutumu.

1.1.2. Öfke İle İlgili Dünya’da Yapılan Araştırmalar

Gençlik öfkesinin ebeveynlik ve erken ergenlerde sosyal ve antisosyal davranış arasındaki ilişki incelemiştir. Araştırmanın sonucunda ebeveyn desteği sosyal davranışla pozitif ilişkiliyken izin verilen disiplin doğrudan ve dolaylı olarak öfke ile antisosyal davranışla ilişkili olduğu saptanmıştır. (Houlberg, Sheffield Morris, Cui, Henry, & Criss, 2016).

Çeşitli içselleştirici belirtilerle doğrudan ve dolaylı saldırganlık arasındaki ilişkilerde öfke faktörünün rolünün olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda sadece depresyon belirtilerinin öfke ve saldırganlık değişkenlerinde varyansa katkıda bulunduğu bulunmuştur. Öfke faktörünün dolaylı ve doğrudan saldırganlık ile pozitif ilişkisi olduğu bulunmuştur (Gresham, Melvin, & Gullone, 2016).

Kanser tedavisi görmekte olan ergenler için benlik kavramının öfke ile esneklik arasındaki ilişki incelenmiştir. Cinsiyet ve yaş faktörünün öfke kontrolünü etkileyebildiği fakat kanser faktörünün ergenlerdeki benlik kavramını etkilemediği bulunmuştur. Benlik kavramının öfke ve benlik arasında arabuluculuk rolü olabileceği bulunmuştur (Wu, Chang, Tsai, & Liang, 2018).

1.1.3. Öfke İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Psikiyatrik bozukluğu olan ergen ve ebeveynlerin öfkeyi ifade etme biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya göre, psikiyatrik bozukluğu olan ergenlerin ebeveynlerinin sürekli öfke ve içselleştirilmiş öfke arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Ayrıca ergenlerle babalarının dışsallaştırılmış öfke arasında anlamlı farklılık bulunamazken, ergenlerin annelerine göre dışsallaştırılmış öfke düzeylerinin daha yüksek bulunmuştur. Ergenlerin öfke kontrolleri ile anne öfke kontrolleri arasında ilişki bulunmazken, babaların öfke kontrolleri ergenlerin öfke kontrollerine göre daha iyi olduğu bulguları bulunmuştur (Eser & Üstün, 2011).

Ergenlerdeki insani değer faktörünün sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını yordamada rolünün olup olmadığını incelemek için 302 ergen üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, insani değer faktörünün sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır (Karababa & Dilmaç, 2015).

Ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleriyle algıladıkları ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir ve araştırmanın örneklemini 613 ergen oluşturmaktadır. Araştırmaya göre, ebeveynlerini demokratik ve izin verici/müşahamakar algılayan ergenlerin, ebeveynlerini izin verici/ihmalkar ve otoriter algılayan ergenlere göre öfkelerini daha kabul edilebilir şekilde ifade ettikleri sonucu bulunmuştur (Özyürek & Özkan, 2015).

Özmen ve arkadaşları ergenlerin öfke düzeylerini, öfke tarzlarını ve bunları etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Sonuca göre, ergenlerin sürekli öfke düzeyini ve öfke ifade biçimlerini en fazla etkileyen faktörlerin kaygı, cinsiyet ve aile tipi olduğu bulunmuştur. Sürekli öfke, baskılanmış öfke ve ifade edilen öfkeyle kaygı arasında

negatif ilişki, kız ergenlerin öfke kontrol düzeyleri daha yüksekken, parçalanmış ailede yaşayan ergenlerin ise sürekli öfke düzeyleri daha yüksek olduğu ve öfke kontrol düzeylerinin ise daha düşük olduğu bulunmuştur (Özmen, Özmen, Çetinkaya, & Akil, 2016).

Yapılandırılmış eğitim programının sosyal hizmetler kurumu'nda destek alan ergen bireylerin öfke kontrolleri, atılganlık ve benlik saygısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuca göre, yurttaki ergen bireylerin eğitim sonrası öfke puanlarında önemli düzeyde değişiklik bulunmazken, atılganlık ve benlik saygısı puanlarında eğitimin sonrasında artış olduğu ancak altı ayın sonunda düşüşün olduğu saptanmıştır. Aile yanında yaşayan ergen bireylerinse eğitimin sonunda öfke puanlarında düşüş, atılganlık ve benlik saygısı puanlarında eğitim sonrasında artış olduğu ve altı ay sürecinde bu artışın devam ettiği bulunmuştur (Şimşek & Tel, 2017).

Üniversiteli bireylerin algıladığı ebeveynin kabul ve red düzeyleri, sürekli öfke düzeyleri, öfkelerini ifade ediş biçimleri ve depresif belirtileri arasında ilişki olup olmadığı incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, erkeklerin sürekli öfke düzeylerinin kadınlarınkinden daha düşük olduğu ve algılanan baba red ve kabul düzeylerine bakıldığında, dışsallaştırılmış öfke ve öfke kontrolünde en önemli belirleyicinin düşmanlık ve saldırganlık değişkeni olduğu ayrıca babadan algılanan düşmanlık ve saldırganlık duygusu artış gösterdikçe ergenlerin öfke kontrol düzeylerinde azalmalar meydana geldiği saptanmıştır (Yıldız & Dağ, 2017).

Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre ebeveyn tutumunun lise öğrencilerinin sürekli öfkesi üzerinde etkili olduğu ve sürekli öfkenin artması durumunda ebeveyn koruyucu tutumunun da arttığı sonucu bulunmuştur (Bulut, 2018).

1.2. Ebeveynlik Stilleri

Aile toplumun en küçük yapısı olup hem bireyi hem de toplumu etkileyen bir kurumdur. Aile yapısının sağlıklı olması ve olumlu duygu ve düşüncelerin aktarılması demek toplumun da sağlam temellerden oluşması demektir. Sağlıklı aile, bireylerin sağlıklı problem çözme becerisine sahip olduğu, açık ve etkili iletişim kurabildiği, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunup duygularını rahatça ifade edebildiği bireylerin

oluşturduğu aile türüdür. Bu tür aileler birbirlerinin kişisel gelişimini desteklemektedir ve birbirlerine olumlu rol model olmaktadır. Çocuk dünyaya geldiği ilk andan itibaren ilk sosyal deneyimini ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Bu nedenle ebeveynin çocuğuna karşı sergilediği tutum ve davranış çocuğun gelişiminde büyük önem taşımakta ve çocuğun ilerleyen dönemlerinden biri olan ergenlik döneminde sağlıklı kimlik oluşumun gerçekleşmesini ve ergenin olumlu düşünce ve davranışlar sergilemesini tetiklemektedir.

Tutum, kişinin bir olguya veya nesneye karşı olumlu ya da olumsuz olarak sergilediği duygu, düşünce ve davranışlardır. Kimse doğuştan belli bir tutuma sahip olarak doğmaz ve tutum kişinin hayattaki deneyim ve öğrenmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Tutum bir davranış olmayıp bireyin davranışlarına yön veren psikolojik değişkenlerdir. Ebeveynin çocukluk döneminde çocuklarına karşı benimsedikleri tutum çocuğun ilerleyen dönemlerdeki ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde kendine yönelik algılarını, sosyal ilişkilerini, duygusal ve ruhsal gelişimlerine yön vermektedir (Yılmaz,2014). Ergenin çocukluk döneminde ailesiyle kurmuş olduğu ilişkiler, şu an çevresindeki diğer tüm insanlara ve nesnelere karşı benimsemiş olduğu davranış ve tutumları temelini oluşturmaktadır. Aile içerisindeki olumlu tutum ve etkileşimin bireyin kendini önemli ve değerli hissetmesi ve karşılıklı desteğin ve yardımlaşmanın olması bireyin tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Ancak bireyin, iletişimin olmadığı, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmadığı ve önemlisin, değerlisin mesajının verilmediği bir aile ortamında yetişmesi bireyde olumsuz düşünce ve davranışların çıkmasını tetiklemektedir.

Ebeveyn tutumu ile ilgili araştırmalara baktığımızda dünyada ve Türkiye'de yıllardır çocuk, ergen ve aile gibi birçok araştırmada ele alınan konulardan biri olduğunu görmekteyiz. Çocuğun gelişimdeki en önemli faktörlerden bir tanesi de aile faktörüdür ve aile, bireyin ilk deneyimlerini gerçekleştirdiği, gelişim basamaklarını temelini atıldığı önemli yerlerden bir tanesidir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumları, çocuklarının ihtiyaçlarını ne oranda karşılayıp karşılamadıkları, ebeveyn ve çocuk arasında samimi ve güvenli ilişkinin kurulması çocuğun gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Çocuk ailesini rol model alır ve çocukta yaşamının ilerleyen dönemlerinde başkasına benzer davranışlar sergilemektedir. Bu

nedenle ergen bireyin sergilediği tutum ve davranışlarda aile faktörü büyük önem taşımaktadır ve ergendeki davranış problemlerinin altında yatan sebepleri araştırırken ebeveyn tutumlarını da incelemek araştırma için önem kazanmaktadır.

Her ebeveyn çocuklarını yetiştirirken farklı tutum ve davranış sergileyebilmektedir. Kimi aileler çocuklarının bağımsız, kendi sorumluluklarını alabilen ve duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilen birer birey olmalarını istemektedir fakat bu istekle birlikte çocuğunun bağımsız adım atmasına ve karar vermesine izin vermemektedir. Bazı ailelerde ise çocuğun zorlanması gerektiği düşüncesi hakimdir. Kimi ailelerde ise katı kuralların olması gerektiği ve çocuğun buna her zaman koşulsuz uyması gerektiği, çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayarak, çocuklarının sevgi ihtiyaçlarını karşıladıklarını ve ebeveyn olarak sorumluluklarını yerine getirdikleri düşüncesi hakim olmaktadır. Tüm bu farklılıklar sonucunda da farklı ebeveyn tutumları ortaya çıkmaktadır. Bu tutumlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz; demokratik, ilgisiz, otoriter, aşırı korumacı, reddedici ve tutarsız tutum.

Demokratik Tutum; ebeveynler çocuklarına her zaman ılımlı, anlayışlıdır. Bu tür aileler çocuklarının bireyselliğine saygı duyup geliştirmektedirler, evde çocuklarının da söz hakkı vardır ve çocuklar rahatlıkla duygu ve düşüncesini aile içerisinde ifade edebilmektedir. Aile içerisinde karşılıklı iletişim hakimdir ve aile çocuğun özerk ve bağımsız kişilik gelişimini için destek olmaktadır. Bu tutumda yetişen çocuklar genellikle hoşgörülü, açık fikirli, özgüvenleri yüksek ve öfke kontrolünde başarılı olmaktadır.

İlgisiz Tutum; ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarıyla ilgilenmezler ve ilk planda kendi ihtiyaç ve istekleri, ikinci planda çocuklarının ihtiyaçları ve istekleri bulunmaktadır. Aile içerisinde iletişim yok denecek kadar azdır ve zorunlu ihtiyaçlar dışında iletişim kurulmamaktadır. Bu tutumda yetişen çocuklar yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde problemlili bağımlılıklar kurabilmektedirler ve çocukluk döneminde fiziksel, sosyal ve bilişsel ihtiyaçları karşılanmadığından dolayı bu gelişim alanlarında yetersizlikler görülebilmektedir.

Otoriter Tutum; ebeveynlerin katı ve net kuralları vardır ve çocuklarından da bu kurallara koşulsuz itaat etmelerini beklemektedirler. Bu tutumu benimseyen ailelerde

çocuk için en iyisini ebeveyn bilir düşüncesi hakimdir ve çocuğun kesinlikle söz hakkı yoktur. Aileler bu tutumu çocuklarının iyilikleri için benimsediklerini, onlar için en iyi ve doğru kararı ebeveynlerinin verebileceklerini ifade etmektedirler. Bu tutumda yetişen çocuklar ilerleyen dönemlerinde akran ilişkilerinde problemler yaşamakta, mutsuz, asosyal, kaygılı ve öfke gibi saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir.

Aşırı Korumacı Tutum: ebeveynler çocuklarına normalin üzerinde özen gösterip onları koruma davranışı göstermektedir. Çocuk büyüyüp kendi temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda olmasına rağmen aile hala beraber yapmak ister ya da sadece ailenin kendisi yapmaktadır. Dışarıda oyun oynarken bile bu tür aileler çocuklarının sürekli görüş alanında olmasını istemektedirler ve sürekli çocuklarının ikili ilişkilerine müdahale etmektedirler. Bu tutumda yetişen çocuklar ilerleyen dönemlerinde düşük özgüvenli, mızızlanma, inatlaşma, birilerine sürekli bağlanma gibi ihtiyaçlar hissedebilmektedir.

Reddedici Tutum: ebeveynler çocuklarının fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayı reddetmektedir. Çocuğun ihtiyaçları genellikle dede, anneanne, babaanne gibi ya başkaları tarafından karşılanmaya çalışılmaktadır ya da ebeveyn zorla sadece zorunlu kaldıkları zaman karşılamaktadır. Çocuğun en çok ihtiyacı duyduğu çocukluk döneminde çocuk çoğunlukta yalnız bırakılmaktadır. Bu tutumda yetişen çocuklar ilerleyen dönemlerde sinirli, öfkeli, korkak, yardım duygusu olmayan gibi düşmanca duygulara sahip olabilmektedir.

Tutarsız Tutum: ebeveynlerin sürekli olarak benimseyip çocuklarına karşı sergiledikleri bir tutum bulunmamaktadır. Ebeveyn bazen kendi içerisinde bazen de eşiyle arasında farklı tutumlar benimsemektedir. Ebeveyn duruma göre bazen aşırı korumacı bazen aşırı otoriter bazen de aşırı hoşgörülü gibi farklı tutumları çocuğuna karşı sergileyebilmektedirler. Ebeveyn ortak bir tutumu benimseyememekte ve bu durum sonucunda da çocukta bazı davranış problemleri ortaya çıkabilmektedir (Bolattekin, 2014).

Baumind 1966 yılında yaptığı çalışma sonucunda ebeveyn tutumlarını, otoriter, izin verici ve demokratik olmak üzere 3 farklı gruba ayırmaktadır. Sonrasında 1983 yılında Maccoby ve Martini, "duyarlılık" ve "talepkarlığın" ebeveyn tutumlarını

etkilediği ve bunun sonucunda da otoriter, açıklayıcı / otoriter, izin veren / şımartan ve izin verici / ihmalkar şeklinde dört ebeveyn tutumu olduğunu ileri sürmektedir. Maccoby ve Martine göre, talepkarlığın ve duyarlılığın ikisinin de yüksek olduğu ebeveyn tutumunu açıklayıcı / otoriter ebeveyn, talepkarlığın ve duyarlılığın ikisinin de düşük olduğu ebeveyn tutumu izin verici / ihmalkar ebeveyn, duyarlılığın düşük ve talepkarlığın yüksek olduğu ebeveyn tutumu otoriter ebeveyn ve duyarlılığın yüksek talepkarlığın düşük olduğu ebeveyn tutumu ise izin verici/şımartan ebeveyn olarak tanımlamaktadırlar.

	Duyarlılık	Talepkarlık
Açıklayıcı/Otoriter	Yüksek	Yüksek
Otoriter	Düşük	Yüksek
İzin Verici/Şımartan	Yüksek	Düşük
İzin Verici/İhmalkar	Düşük	Düşük

Tablo 1. 1. Maccoby ve Martinin çocuk yetiştirme stilleri

Maccoby ve Martini tarafından ele alınan bu iki temel boyutu, Steinberg ve arkadaşları (1991) kabul/ilgi ve sıkı denetim / kontrol olarak ele almışlardır. Steinberg ve arkadaşlarına göre Maccoby ve Martinin duyarlılık boyutu kabul / ilgi boyutuna, talepkarlık boyutu da sıkı denetim / kontrol boyutuna karşılık gelmektedir. Tüm bunların sonucunda Darling ve Steinberg'in 1993 yılında belirttikler çocuk yetiştirme stillerini kategorileriyle ve boyutlarıyla birlikte ele almışlardır(N. Sümer & Şendağ, 2009).

	Kabul Edici Duyarlı	Reddedici Duyarsız
Talep Eden Kontrol Eden	Açıklayıcı / Otoriter	Otoriter
Talep Etmeyen Kontrol Etmeyen	İzin Verici / Şımartan	İzin Verici / İhmalkar

Tablo 1. 2 : Çocuk yetiştirme stillerinin ikili temel boyutta sınıflandırılması

1.2.1. Açıklayıcı / Otoriter Ebeveyn Stili

Bu tür ailelerde orta düzeyde denetim ve yüksek düzeyde sevgi vardır. Sevgi ve denetim faktörleri dengelidir ve aile içerisinde karşılıklı iletişim söz konusudur. Bu tür aileleri demokratik aile olarak da değerlendirmek mümkündür. Evde kurallar vardı ancak bu kurallar birlikte oluşturulmaktadır. Ebeveyn çocuklarına karşı kabul edici ve duyarlıdır. Çocukların da evde söz hakkı vardır ve çocuğa değerlisin, önemlisin mesajı verilmektedir. Bu tür ebeveynler çocuklarının bağımsızlıklarını ve özgüvenlerini desteklemektedirler. Ancak bunu sevgi ve saygıyla kazandırmaya özen göstermektedirler. Çocukların taleplerine önem vermektedirler ve temel ihtiyaçlarını, sevgi ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Aile içerisinde denetim ve kontrol söz konusudur fakat bu denetim ve kontrol olumlu yönde çocuğun gereksinim ve genel ihtiyaçları, problemleri ve okul başarısı gibi çocuğa katkı sağlayacak yönde olmaktadır. Bu tutumda yetişen çocuklar genellikle ilerleyen dönemlerde öz güvenleri yüksek, sağlıklı bağlanma kurabilen, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilen, öfke kontrolleri yüksek ve öfke gibi olumsuz duygularını daha kabul edilebilir düzeyde ifade edebilir bireyler olabilmektedirler.

1.2.2. Otoriter Ebeveyn Stili

Bu tür ailelerin kesin ve net kuralları vardır ve aileler çocuklarından bu kurallara koşulsuz itaat etmelerini istemektedirler. Kurallar sadece ebeveyn tarafından konulur ve çocuğun istekleri göz önüne alınmamaktadır. Çocuğun evde söz hakkı

yoktur ve ailede sıkı denetim bulunmaktadır. Bu tür ailelerde sevgi ve duygu sınırlıdır ve aileler çocuklarının ihtiyaç ve istekleriyle pek ilgilenmezler. Otoriter tutum benimseyen ailelere göre çocuğun hakkında en doğru ve çocuk için yararlı kararı çocuğun ebeveyni vermekte ve ebeveynin çocuğun sadece yeme, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayarak çocuklarının tüm ihtiyaçlarını ve sevgi ihtiyaçlarını karşıladıklarını düşünmektedirler. Bu tutumda yetişen çocuklar genellikle yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde ikili ilişkilerinde problemler, öfke kontrol problemi, asosyal kişilik, duygularını ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edememe gibi problemlerle karşılaşabilmektedirler.

1.2.3. İzin Verici / Şımartan Ebeveyn Stili

Bu tür ailelerde çocuğa karşı aşırı sevgi ve yakınlık bulunmaktadır. Çocuklarının her dediklerini koşulsuz yerine getirmeye çalışmaktadırlar ve bütün hayatlarını çocuklarına göre ayarlamaya çalışmaktadırlar. Sevgi ve denetim arasında dengesizlik bulunmaktadır. Sevgi faktörü aşırı boyutta bulunurken, yok denecek kadar denetim ve ceza bulunmaktadır. Evde genellikle çocuğun istekleri ve kuralları geçerlidir. Hatta bazı durumlarda ebeveyn çocuk rolünü, çocuk ise ebeveyn rolünü üstlenebilmektedir. Bu nedenle ebeveyn alt sistemi içerisindeki sınırlar net değildir. Bu tür aileler genellikle çocuklarını kendi çocuklukları ile karşılaştırma yaparlar ve kendi çocukluklarında yapamadıklarını, yaşayamadıklarını çocuklarının yapıp yaşaması istemektedirler. Bu isteklerinden dolayı çocuklarının isteklerinin çocuklarının gelişimi için zararlı olup olmadığına bakmadan hepsine evet cevabını vermektedirler. Çocukların zamanla hayır cevabına tahammülü yok olmakta ve hayır cevabı karşısında evet cevabını alana kadar ağlayabilmekte veya kendine ya da bir nesneye zarar verebilmektedir. Bu tutumda yetişen çocukların ilerleyen dönemlerde kurallara uymada ve sağlıklı ikili ilişkiler kurmada problem yaşaması, sürekli birilerine ihtiyaç duyması, öz güven problemi yaşaması büyük olasılıktır.

1.2.4. İzin Verici / İhmalkar Ebeveyn Stili

Bu tür ailelerde ne yeterli düzeyde denetim ne de yeterli düzeyde sevgi ve ilgi vardır. Duygusal bağ yok denecek kadar azdır ve çocuğun temel ihtiyaçları bile karşılanmamaktadır. Genellikle bu tür ebeveynler çocuklarının temel ihtiyaçlarını ve sevgi ihtiyacını karşılamayı reddederler ve çocuğun bu ihtiyaçlarını ya diğer aile büyükleri tarafından karşılanmakta ya ebeveyn zor kaldığı durumlarda karşılamakta ya da hiç karşılanmamaktadır. Aile içerisinde öncelik ebeveynin ihtiyaç ve istekleri ön planda yer almaktadır ve ebeveyn kendi ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak için çocuklarının isteklerine izin verici bir tutum sergilemektedirler. Ancak aile çocuklarına izin verdiğinde neye izin verdiği, çocuk için yaralı mı değil mi bunu ile pek ilgilenmemektedirler. Çocuklarının temel ihtiyaç, okul durumu, arkadaşlık ilişkileri hakkında hiçbir bilgi sahibi değildirler ve bu durum bazen ciddi problemlere, ihmallere neden olabilmektedir. Bu tutumda yetişen çocukların ilerleyen dönemlerde riskli davranışta bulunma olasılıkları artmakta, güvensiz ya da kaçınmacı bağlanma, öfke, düşük öz güven gibi bazı problemler yaşama olasılıkları artmaktadır.

1.2.5. Ebeveynlik Stillerini Etkileyen Faktörler

Tüm tutum ve davranışlarda olduğu gibi, ebeveynlerin de tutum ve davranışlarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler şu şekilde sıralanabilir.

- Ebeveynin ruhsal sağlık durumu,
- Ebeveynlerin kendi çocukluklarında karşılaştığı ebeveyn tutumları,
- Ebeveynin yaşı,
- Ebeveynin eğitim durumu,
- Ebeveynin çocuğun isteklerinin ve gelişim dönemlerinin farkında olması,
- Ebeveynlerin kendi aralarındaki evlilik uyumu,
- Ebeveynin hayalindeki çocuk profili ile dünya'ya gelen çocuk profilinin,
- Çocuk sayısı,
- Çocuğun cinsiyeti ve yaşı,
- Toplumun getirdiği kültürel değerler,

- Dini inanç ve değerler şeklinde sıralayabilmekteyiz.

1.2.6. Ebeveynlik Stilleri İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Ebeveyn tutum ve stillerinin çocukların okul başarısına olan katkısını incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda okul başarısı ile ebeveyn tutum ve stilleri arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Fakat bulgular kültürler ve toplumlar arasında tutarsızlıklar bulunmuştur (Kordi & Baharudin, 2010).

Ergenlerde cinsiyete göre ebeveyn tutum algısını incelenmiştir. Sonuç olarak erkekler annelerini otoriter ve koruyucu olarak algıırken, kadınlar babalarını erklere göre daha demokratik ve koruyucu olarak algıladıkları bulunmuştur. Artan yaşla birlikte ergenler, annelerini daha demokratik babalarını daha otoriter olarak algıladıkları bulunmuştur (Kolburan, Cömert, Narter, & İşözen, 2012).

Ebeveyn tutumları ile duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda, ebeveynin sergilediği demokratik tutumun ergenlerin duygu düzenleme becerileri üzerinde olumlu yönde etkisi olduğu bulunmuştur. Bu bulgulara ek olarak ebeveynin benimsediği izin verici tutum anlayışının ergenlerdeki duygu düzenleyebilme becerileri üzerinde da olumsuz etkisi olduğunu saptamıştır (Jabeen, Anis-ul-Haque, & Riaz, 2013).

Yapılan başka bir çalışmada ise Çin’li çocukların mizaçları ile ebeveyn tutumları arasında ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda otoriter ebeveyn tutumu ile çocuğun mizacı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Lee, Zhou, Eisenberg, & Wang, 2013).

Ebeveyn tutumu ile uyuşturucu bağımlılığın duyarlılık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda, ortaöğretim meslek lisesi öğrencileri arasında bağımlılığa yatkınlığın oluşmasında her iki ebeveyn tutumundan etkilendiği, üniversite öğrencilerinin ise anne tutumundan etkilendiği bulunmuştur. Bağımlılığa duyarlılık oluşmasında çocuk-aile ilişkisi ortaöğretim ve meslek lisesi öğrencilerini üniversite öğrencilerinden daha fazla etkilediği bulunmuştur (Cheverikina et al., 2015).

1.2.7. Ebeveynlik Stilleriyle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Lisedeki ergenlerin utangaçlık düzeylerinin algılanan ebeveyn tutumları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, algılanan ebeveyn tutumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, otoriter ebeveyn tutumunu algılayan ergenlerin utangaçlık puanları demokratik tutum algılayan ergenlerin utangaçlık puanlarında daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bulgulara ek olarak problem çözme yaklaşımlarıyla utangaçlık duygusu arasında anlamlı ilişkili olduğu bulunmuştur (Hamarta, Baltacı, Üre, & Demirbaş, 2010).

Ebeveyn tutumlarının üniversite öğrencilerin öznel iyi oluşlarını ve yaşam doyumlarını yordamada yardımcı olup olmadığını incelemiştir. Araştırmanın sonucunda demokratik ebeveyn stiliyle öznel iyi oluş ve yaşam doyumu puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumuyla öznel iyi oluş ve yaşam doyumu puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Deniz et al., 2013)

6. 7. 8. Sınıfa giden öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumu ile sosyal/duygusal öğrenme yetileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve aralarında pozitif yönde ilişki bulunduğunu saptanmıştır (Yılmaz, 2014).

Ön ergenlikte öfke ve öfke ifade ediş biçimleriyle ebeveyn tutumu ile örselenme yaşantıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuç olarak, ebeveynin ilgisiz ve reddedici olması, ergenin psikolojik özerkliğini olumsuz etkileyen tavırlar sergilemesi ergenlerdeki sürekli öfke düzeylerinde artış olmasına ve öfke kontrolü becerisinin ise düşük olmasına neden olduğunu ayrıca ergenlerin öfke ifade tarzlarını etkilediğini bulmuştur (Acar, 2015).

Ergenlerin okullarına yönelik öfke düzeyleriyle algıladıkları ebeveyn stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kız ergenlerin erkek ergenlere oranla daha yüksek okula yönelik düşmanca olumsuz tutum ve davranışları olduğu sonucu bulunmuştur. Ayrıca ebeveynini izin verici / müsamahakar ve demokratik olarak algılayan bireylerin ebeveynini izin verici / ihmalkâr ve otoriter olarak algılayan bireylere göre öfkelerini daha kabul edilebilir şekilde ifade ettikleri saptanmıştır (Özyürek & Özkan, 2015).

Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme stilleriyle kişilik yapısı arasındaki ilişkiyi incelemişler ve 500 ebeveyn den veri toplamışlardır. Araştırmanın sonucunda, demokratik, otoriter, aşırı koruyucu tutumlar ile dışa dönüklülük, yumuşak başlılık, sorumluluk arasında pozitif ilişki, düşmanlık, dağınıklık, duygusal dengesizlik arasında negatif ilişki bulunmuştur. İzin verici tutumla düşmanlık, dağınıklık ve duygusal duyarsızlık arasında pozitif ilişki bulunmuştur (İnanç, Altıntaş, & Barış, 2017).

Ergenlerin benlik saygıları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi farklı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırma sonucunda, ergenlerin benlik saygısı ile ebeveynin demokratik tutumu arasında pozitif yönde, koruyucu tutumu ile arasında negatif yönde anlamlı yönde ilişki olduğu saptanmıştır. Ebeveyn tutumlarının yaşa ve doğum sırasına göre anlamlı ilişki yokken; cinsiyet, okul türü, akademik başarı ve sınıfa göre farklılık olduğu saptanmıştır (Gürler, 2017).

Ergenlerin yalnızlık duygusu ile ebeveyn tutumu ve okul tükenmişliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda okul tükenmişliği ile ebeveyn tutumu ayrı ayrı ve birlikte olmak üzere yalnızlık düzeyini yordamada anlamlı düzeyde katkı sağladığı bulunmuştur (Gündoğmuş, 2017).

13-18 yaş arası ortaokul ve liseye giden ergenlerin adil dünya inançlarını denetim odağı ile ebeveyn tutumları yönünden gelişimsel olarak incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda içten denetimli olma ve ailenin demokratik tutum sergilemesi ile ergende adil dünya inancına sahip olma arasında ilişki olduğu saptanmıştır (Erden Çevikbaş, 2018).

Yalan söyleyen ergenlerin demokratik ve otoriter ebeveyn stilleri ile ebeveyne bağlanma biçimlerinin suçluluk ve utanç duyguları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bunun için iki yarı-deney çalışması yapmışlardır. Sonuç olarak ilk çalışma da anneye güvenli bağlanma ile suçluluk duygusu arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Fakat otoriter ve demokratik ebeveyn tutumu ile suçluluk ve utanç duygusu arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. İkinci çalışmanın sonucunda ise hem anneye hem de babaya güvensiz bağlanmanın, ebeveynin benimsediği demokratik tutumun suçluluk duygusu üzerinde olumlu etkisi olduğu saptanmıştır. Her

iki çalışmada da utangaçlık ve suçluluk duyguları birbirleriyle yüksek oranda olumlu ilişkisi olduğu saptanmıştır (Saylık & Yalçın, 2018).

Lisedeki ergenlerin kariyer kararıyla yetkinlik beklenti becerilerinin ebeveyn tutumu ve başa çıkma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak, ebeveyn tutumlarının "sorumluluk ve kabul boyutu" ile "aktif başa çıkmanın" anlamlı düzeyde yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Ayrıca otorite ve sorumluluğun "meslekle ilgili bilgi toplama" ile anlamlı ilişkisi olduğu bulunmuştur (Bahadır, 2018).

10 - 14 yaşındaki ergen bireylerin öz yeterlilik düzeylerinin anksiyete duyarlılıkları ve anne baba tutumuyla ilişkisi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda erkeklerin genel öz yeterlilik ve duygusal öz yeterlilik puanları kızlardan daha yüksek bulunmuştur ve ebeveynleri anlayışlı/demokratik olan ergenlerin öz yeterlilik ve alt boyut puanları ebeveynleri baskıcı/otoriter ve ilgisiz tutum sergileyen ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Yıldırım, 2018).

Okul öncesi dönemi çocukların ebeveyn tutumlarıyla çocukların duyu düzenleyebilme ve mizaç özellikleriyle ilişkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Ebeveynin demokratik tutumu çocukların duyu düzenleme becerisi üzerinde olumlu etkiye sahipken, otoriter tutum olumsuz etkiye sahip olduğu bulunmuştur (Yaman, 2018).

1.3.Duygusal Özerklik

1.3.1. .Özerklik

Özerklik(autonomy) Latince kökenli bir kelime olup “autos” ve “nomos” kelimelerinin birleşmesiyle oluşmaktadır. Latince “autos” kelimesi “öz”, “nomos” kelimesi ise “yönetim” anlamına gelmektedir. Kelimenin kökenine dayalı olarak özerklik; “bireyin kendi kendini yönetilme becerisi” anlamına gelmektedir (Köseoğlu & Erçevik, 2015). Özerklik, bireyin ailenin diğer üyeleriyle bağlarının devam ettirmesi ancak bireyin kendi kararlarını kendi aldığı ve kendini güdüleyebildiği bir süreç olarak da görülebilmektedir (Ölçer & Yılmaz, 2019).

Gelişim sürecinde, bireyin her adımı bireyi bağımsızlığa yaklaştırmakta ve ilk adımlar ise çocuğun dünya'ya gelip yeni keşiflere çıkmasıyla atılmaktadır. Özellikle

çocuğun yürümeye başlaması ile çocuk yaparak yaşayarak öğrenmek istemesi artmaktadır ve her şeyi kendi yapması konusunda ısrar etmektedir. Çocuk kendi başına bir şeyler yaptıkça bağımsızlık duygusu artmakta ve özerklik duygusu gelişmektedir. Bireyi bağımsızlığa yaklaştıran en büyük adımlardan bir diğeri ise ergenlik döneminde atılmaktadır. Ergenlik dönemindeki özerklik ile ilgili ilk adım, birey artık aileye karşı olan bağımlılığını yavaş yavaş azaltmakta ve kendi kimlik oluşumunu gerçekleştirmesiyle atılmaktadır. Bu süreçte birey aileden kopma yaşarken akranlarıyla ilişkilerini artırmakta ve değişik rol modelleri denemektedir. Bireyin ilişkilerinin gelişmesi sonucu yeni hak ve sorumlulukları ortaya çıkmakta ve bu durum da bireydeki özerklik gelişimini artırmaktadır. Alan yazındaki çalışmalara baktığımızda özerklik kavramının anlamında zamanla değişimler meydana geldiğini görmekteyiz. Özerklik kavramının ortaya çıktığı ilk yıllarda özerklik aileden kopma olarak görülürken, zamanla bu görüşün yerini bireyin ailesinden kopmadan bireyselleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Yani ilk başlarda bireyin özerklik kazanabilmesi için ailesiyle çatışma yaşayarak kopma yaşanması gerektiği düşüncesi varken zamanla bu düşüncenin yerini bireyin ailesiyle ilişkilerini devam ettirerek bireyselleşip özerklik kazanabileceği düşüncesi yer almıştır. Bu nedenle ergenlik dönemindeki kritik gelişimlerinden biri olan özerklik gelişiminin, sağlıklı bir şekilde tamamlanması hem bireyin kendi kimlik oluşumunda hem de aile ilişkilerinin geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Özerklik gelişimini ergenlik döneminde sağlıklı bir şekilde tamamlayan bireyin problem çözme becerisi gelişmiş, gerekli durumlarda çevresinden yardım alabilen ve gerekli sorumluluklarını yerine getiren bir birey olurken aile ilişkilerini de sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmektedir. Ancak bu süreçte özerklik gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayamayan bireylerin olumsuz davranışlara eğilimi ve kendine zarar verecek alışkanlıklar edinme konusunda büyük risk taşıdıkları düşünülmekte ve aileden kopmalar meydana gelmektedir.

Ergenlik dönemiyle birlikte birey hızlı bir şekilde fiziksel, sosyal ve bilişsel açıdan değişim yaşamakta ve bu durum da bireyin özerklik gelişiminin hızlanmasına neden olmaktadır. Ayrıca bireyin içinde bulunduğu ortam ve koşullar bireyin kendine yetebilme ve özgür birey olma yaşantılarıyla karşılaşmasına neden olmaktadır. Bunların sonucunda da hem birey kendisi özerk bir birey olmak istemekte hem de

çevresel koşullar bireyin özerkliğinin gerçekleşmesine neden olmaktadır. Özerklik tek boyutlu bir kavram olmayıp davranışsal özerklik, değer özerkliği ve bilişsel özerklik olmak üzere üç alt grupta inceleyebilmekteyiz.

1.3.2.Özerkliğin Alt Boyutları

Araştırmacılar genellikle özerkliğin üç boyutunu ele almıştır. Bu boyutlar davranışsal, duygusal ve değer özerkliğidir.

Davranışsal Özerklik, bireyin kendi davranışlarını kendi kontrol etmesi, duruma göre gerçekçi ve uygun davranabilmesi ve gerekli durumda yardım isteyip, işbirliği yapabilmesi olarak tanımlanabilmektedir.

Duygusal Özerklik ise bireyin ebeveyn ve akranlarından duygusal olarak uzaklaşıp, bağımsızlaşabilme sürecidir. Başka bir deyişle bireyin ailesine karşı oluşturduğu çocuksu bağımlılıktan kurtulup bireyselleşmesidir.

Değer Özerkliği, bireyin dini, siyasi ve ahlaki konularda kimsenin baskısı altında kalmadan kendine özgü düşünüp seçebilme ve karar verebilme becerisi olarak tanımlanabilmektedir. Duygusal ve davranışsal özerkliğin kazanılmış olması değer özerkliğinin kazanılmasını etkilemektedir (Ölçer & Yılmaz, 2019).

1.3.3. Özerkliğin Kazanılmasında Kuramsal Yaklaşım

Kimi araştırmalar özerkliği bireyin çocukluk bağımlılıklarından kurtulması olarak tanımlarken, bazı araştırmalar da bireyin seçim yapması, amaç belirlemesi, kendi duygu, düşünce ve davranışlarını düzenleyebilme olarak tanımlamaktadır. Özerklik ile ilgili yapılan araştırmalarda karşılaşılan bir diğer farklılık ise bazı araştırmalar özerkliği aileden kopma ve ayrılma olarak görürken, bazı araştırmalar ise bireyin aileden kopma yaşamadan aile ilişkilerini devam ettirerek kendi karar ve sorumluluklarını alabilmesi olarak tanımlamaktadırlar (Özdemir & Çok, 2016). Özerklik kavramını kuramsal olarak incelediğimizde ilk görüşler, bireyin aileden ayrılarak tamamladığı bir süreç olarak ele almaktadırlar. Zamanla bu düşüncenin yerini bireyin aileden bir kopma yaşamadan bireyleşme süreci düşüncesi yer aldı ve

günümüzde ise aileyle yakın ilişkiler devam ettirilerek gerçekleştirilen bir süreç olarak tanımlanmaktadır. İlk iki görüşün şekillenmesinde Psikanalitik yaklaşım katkı sağlamaktadır. Freud (1958) özerkliği bireyin aile bağlarından ve kontrolünden kopma olarak tanımlanmaktadır. Bireyin zamanla zihnindeki anne baba imgesinde değişimler meydana gelir, ebeveynini diğer insanlar gibi olumlu olumsuz özellikleri olduğunu, mükemmeliyetçilikten uzak bireyler olduğunu kabul edip ebeveyne daha objektif yaklaşımları gerektiğini belirtmiştir. Freud'un (1958) psikanalitik kuramına göre ergenler çocukluk döneminde gerçekleşen oedipal duygularla baş etmek için ebeveynlerinden uzaklaşma yolunu seçmektedirler. Özellikle cinsel dürtülerinin artmasıyla ergenler bilişsel veya davranışsal olarak aileleriyle çatışma yaşamaktadırlar ve bu çatışma sonucunda birey özerklik duygusunu kazanmaktadır. Bu görüşe göre özerk bireyler olması için bu çatışmanın gerçekleşmesi ve aile bağlarının zayıflaması gerekmektedir.

Blos (1979) ise özerkliği, ergenin aile bağlarından kopmadan bireyselliğini gerçekleştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Son zamanlarda da özerklik, bireyin aile ilişkilerinin devam ettiği ancak kendi kararlarını kendisinin aldığı, kendini motive edebildiği gelişimsel bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Özdemir & Çok, 2016). Psikanalitik kuramcılardan bir diğeri olan Jung (1968) ise özerkliğin doğuştan geldiğini vurgulamaktadır. Jung özerklik sürecinin doğal bir süreç olduğunu, fiziksel gelişimle beraber kendiliğinden meydana geldiğini söylemiştir. Ancak katılım, çevre ve aile gibi bazı faktörler bu sürecin gerçekleşmesini engelleyebilmektedir.

Özerklik kavramını kavramsallaştıran önemli kuramcılardan bir diğeri olan Erikson (1969) ise özerkliği bağımsızlık, bireysellik, aileden ve diğer sosyal etmenlerden bağımsızlaşma olarak değerlendirmektedir. Erikson insanın gelişimini sekiz evreye ayırmaktadır. Bu evreleri özerklik açısından değerlendirdiğimizde ise ilk dönem ilk bir yılı kapsayan bebeklik dönemindeki güvendir. Bu dönemde bebek anneden ayrılma kaygısıyla baş etmesi ikinci evre olan özerklik (özerkliğe karşı kuşku) evresine sağlıklı bir şekilde geçmesine katkı sağlamaktadır. İki ve üç yaş dönemini kapsayan bu evrede çocuğun özerklik ihtiyacı ön plana çıkmaktadır. Çocuğun yürümeye başlaması, yeme, içme ve tuvalet gibi kişisel ihtiyaçlarını kendinin karşılamak istemesi çocukta özerklik isteğinin olduğunu göstermektedir. Ebeveynler

bu dönemde çocukların bireyselleşmelerini desteklerlerse çocuktaki özerklik duygusunun gelişmesine neden olmaktadır. Bu özerklik tekrardan ergenlik döneminde bağımsızlık ve özerk duygular şeklinde kendini tekrar göstermektedir.

1.3.4. Duygusal Özerklik

Duygusal özerklik, bireyin ebeveyn ve akranlarından duygusal olarak uzaklaşıp, bağımsızlaşabilme sürecidir. Başka bir deyişle duygusal özerklik bireyin ailesine karşı oluşturduğu çocuksu bağımlılıktan kurtulup bireyselleşmesidir. Duygusal özerklik ile ilgili araştırmalara baktığımızda duygusal özerklik kazanmış ergenler yardıma ihtiyaç duyduklarında bu durumu ailelerine yansıtmamaya çalışmaktalar ve ebeveynlerini her şeyi bilen bireyler olarak görmekten vazgeçtikleri saptanmıştır (Akman, Abaslı, & Polat, 2018). Çocukluk döneminde duygusal desteğin en önemli kaynağı ebeveynken ergenlik döneminde ebeveynin yerini arkadaşları almaya başlamaktadır. Ergen bu dönemde anne ve babasını diğer insanlar gibi değerlendirmeye başlamaktadır. Kimlik oluşumuyla birlikte yavaş yavaş anne ve babasından ayrı bir birey olmaya başlar. Ergen bu dönemde çocuksu bağımlılığından vazgeçer ve sorumluluğunu alan daha az bağımlılık gösteren ilişkiler kurmaya başlamaktadır. Steinberg ve Silverberg, duygusal özerklik ergenlik döneminde başlayarak genç yetişkinlik dönemine kadar devamlılık gösterdiğini belirtmişlerdir ve duygusal özerklik, ebeveyni idealleştirmeme, ebeveyne bağımlı olmama, bireyleşme ve ebeveyni bir insan olarak algılama olmak üzere dört alt boyutta incelemişlerdir (Steinberg & Silverberg, 1986).

Ebeveyni idealleştirmeme, ergen bireylerin ebeveynlerinin de hata yapabileceği ve ebeveyni ile kendisi arasında görüş farkı olabileceğini kabul etmesidir.

Bireyleşme, ergenin seçim ve eylemlerde üzerine görev almasıdır.

Ebeveyne bağımlı olmama, bireyin ebeveyne olan çocuksu bağlardan vazgeçip problem çözme becerisinin gelişmesidir.

Ebeveyni insan olarak algılama ise bireyin ebeveynini ebeveynlik rolleri dışında görebilmesidir.

Steinberg ve Silverberg (1986), duygusal özerklikte ilk gelişen boyutun ebeveynleri idealleştirmeme olduğunu belirtmektedir ve bu durum yaşla birlikte artmaktadır. Bu dönemde çocuksu imgelerin yerini olgun imgeler yer almaktadır. Ergenin ebeveyni bir insan olarak görmesi konusundaki yaş farklılıklarına rastlanmakla birlikte genellikle yetişkinlik döneminde gelişim gösterdiği düşünülmektedir. Bireyleşmeyle yaş ile birlikte artış göstermekte ve ergenin aileden yavaş yavaş ayrılmasıyla gerçekleşmektedir. Bağımsızlaşma ise yaşla birlikte artmakta ve ebeveyne bağlı olmama durumunu içermektedir (Köseoğlu & Erçevik, 2015).

1.3.5. Ergenlik Döneminde Duygusal Özerklik Gelişimi

UNESCO, ergenlik dönemini 15-25 yaş aralığı olarak tanımlarken Türkiye’de ergenlik dönemi kızlarda 10-12, erkelerde 12-15 yaşları arasında başlamaktadır. Özerklik gelişimi hem çocukluk hem de ergenlik döneminde gerçekleşse de yetişkinlik yıllarında bile özerklik gelişiminin devam ettiği düşünülmektedir. Birçok araştırma özerklik konusunda ergenlik dönemi üzerinde durmaktadır. Bunun nedeni ise özerkliğin ergenlik dönemindeki fiziksel değişikliklerin ve cinsel uyarımın tetikleyici etkisi olduğu düşüncesi olabilmektedir (Yazıcı,2019). Çocukluk döneminin bitmesiyle ergenlik dönemine giren birey ailenin diğer üyeleriyle ve akranlarıyla farklı bir iletişim ve etkileşim sürecine girmektedir. Ergen bu süreçte duygu, düşünce ve davranış olarak ailesinden ve akranlarından bağımsızlaşmaya başlamaktadır ve bu bağımsızlık özerklik olarak tanımlanmaktadır(Köseoğlu & Erçevik, 2015). Curtis (1992) ergenlik döneminde bireyin bağımsızlık arayışının arttığını ve bu durumun da risk alma durumunu artırdığını söylemektedir. Ergenlik dönemi, bireyin rol karmaşası yaşadığı, akranları arasındaki farklı rolleri deneyip sonucunda kimliklerini oluşturduğu bir dönemdir. Akran çevresi, ergen bireyin farklı roller denemesine olanak sağlayan bir etken olmasından dolayı bireyin kimlik oluşumu sürecinde büyük önem taşımaktadır. Ergenler ailelerinden fiziksel bir uzaklaşma yaşarken, akranlarına daha çok yakınlaşıp uygun kimlik oluşumu için gerekli çevresel koşulu oluşturmaktadır. Bu nedenle akranlar ve aile tutumu, ergenlik döneminde bireyin bireyselleşmesinde ve özerklik kazanmasında büyük önem taşımaktadır.

Özerklik dönemimi başarılı bir şekilde tamamlayan bireyler, ruh ve beden sağlığı açısından madde kullanımı, hırsızlık, yaralama gibi çeşitli risklerden uzaklaşma açısından daha avantajlı olarak görülmektedirler. Örneğin; Williams, Cox, Kouides ve Deci (1999) yaptıkları özerklik çalışmasında, özerk seçim yapabilen ergenlerin sigara içme gibi kendine zarar veren olumsuz davranışlarında bulunma riskleri düşüken, sağlıklarını olumlu yönde etkileyen davranışlarında bulunma olasılıklarının yüksek olduklarını saptamışlardır.

Ergenlerin sağlıklı bir şekilde yetişkinlik dönemine geçmelerine yardımcı olabilecek birçok etken bulunmaktadır ve en büyük etkenlerde biri de özerklik duygusunun sağlıklı bir şekilde tamamlanmasıdır. Ergenler için özerklik duygusunun gelişmesi yetişkinlik döneminde kimlik duygusunun gelişmesi kadar önem taşımaktadır. Özerklik duygusunun sağlıklı bir şekilde tamamlanmış olması hem ergenlik döneminin hem de yetişkinlik döneminin sağlıklı bir şekilde atlatılmasına katkı sağlamaktadır (M. Deniz & Bakioglu, 2017).

1.3.6. Duygusal Özerklik ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yurt dışında ilk araştırma Steinberg ve Silverberg tarafından gerçekleştirilmiştir ve 865 ergen üzerinden çalışma yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda duygusal özerklikle yaş ile cinsiyet arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Ancak sosyal düzey faktörü arasında bir farklılaşma bulunmamıştır (Steinberg & Silverberg, 1986).

Anne depresyonu, aile işlev bozukluğu, duygusal özerklik ve ergen uyumu arasındaki ilişkiyi incelemişler ve 145 öğrenci ve anneleri üzerinden bir çalışma yapılmışlardır. Çalışmanın sonucunda anne depresyonunun, duygusal özerklik ve ergen uyumu arasında ilişkiyi anlamlı düzeyde değiştirdiği saptanmıştır. Depresyonda olan annelerin çocukları arasında yüksek seviyede duygusal özerklik, içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerinde anlamlı artışlar bulunmuştur (Garber & Little, 2001).

Ergenlerde yürütme işlevleri, özerklik gelişimi ve ebeveyn müdahaleleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre yürütme işlevleri,

özellikle Spina Bifidalı ergenler için özerklik gelişimine ve ebeveynlerin iç güdüselliikleri ile yakından ilişkili olduğunu düşündürmüştür (Tuminello, Holmbeck, & Olson, 2012).

Duygusal özerkliğin İspanyol gençler ve genç yetişkinler için gelişim evresinin bir parçası olup olmadığı öğrenmek istenmişlerdir ve 90 genç üzerinde bir çalışma yürütölmüştür. Duygusal özerklik gelişiminde cinsiyet farklılığı saptanmamıştır ve aile bütönlüğü ve yaşam doyumu ile duygusal özerklik arasında negatif ilişki bulunmuştur. Ebeveynden gelen duygusal özerklik, ergenlik döneminde gerçekleşen gelişimsel bir aşama gibi görünmemekte aksine zorlu aile ilişkilerinin bir göstergesi olarak bulunmuştur (Parra, Oliva, & Sánchez-Queija, 2015).

Tip1 Diabet Metilluslu ergenlerde duygusal özerklik, depresif belirtiler ve bakım davranışlarına yaşam kalitesine etkisi incelenmek istenmişlerdir. Araştırmanın örneklemini 265 ergen oluşturmaktadır ve duygusal özerkliğin sağlık uyumuna zayıf bir katkı sağlayan risk faktör olduğu bulunmuştur (Chen et al., 2017).

1.3.7. Duygusal Özerklik ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Lisedeki ergenlerin duygusal özerklikleriyle sosyal destek düzeylerini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini İstanbul’un üç farklı ilçesinden seçilen Anadolu liseleri ve meslek liseleri öğrencileri 549 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda duygusal özerklikle sosyal desteğin arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır (Köseoğlu & Erçevik, 2015).

Ergenlerin duygusal özerklik, sosyal destek ve öznel iyi oluşları arasındaki ilişki incelenmiştir ve 530 lise öğrencisi ile çalışmıştır. Ergenlerin öznel iyi oluşları ve algıladıkları aile desteğinin duygusal özerklik tüm boyutlarıyla ilişkisi olduğu; öznel iyi oluşun ve algılanan öğretmen desteğininse yalnızca idealleştirmeme ile bağımsızlık alt boyutlarıyla ilişkisi olduğu bulunmuştur. Fakat öznel iyi oluşla algılanan arkadaş desteğinin hiçbir alt boyutla ilişkisi olmadığı saptanmıştır.

Ergenlerin duygusal özerkliklerinin bireylerin cinsiyeti, yaşı, sınıfı, algıladıkları ebeveyn tutumu, en uzun yaşanan yerleşim yerlerine göre aradaki ilişki

incelemişlerdir. Ergenlerin duygusal özerklik becerilerinin bireylerin cinsiyeti, yaşı, sınıfı ve algıladıkları ebeveyn tutumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülürken en uzun yaşanan yer değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmamıştır (Demir & Karabacak, 2017).

Duygusal özerklik, algılanan sosyal destek gibi farklı değişkenlerin sır saklama becerisini hangi ölçüde etkilediği ayrıca bu değişkenler arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre sır saklama ile duygusal özerklik arasında negatif ilişki saptanmıştır. Sonuca göre sır saklayan bireylerin duygusal özerklik becerilerini olumsuz yönde etkiledikleri bulunmuştur (M. Deniz & Bakioglu, 2017).

Ortaokul öğrencilerinin duygusal özerklikleri, öğrenci yılmazlıkları, öğretmenlerine güven duyguları ve problem çözmeye yönelik algıları arasında ilişki olup olmadığını incelemek istemişlerdir ve 584 birey araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bulgulara baktığımızda ise ortaokul öğrencilerinin öğretmene güvenin ve duygusal özerkliklerinin yüksek, problem çözme becerileri algılarının orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Duygusal özerklikle öğrenci yılmazlığıyla öğretmene güven arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir (Akman et al., 2018).

Ergenlerin zorbalık eğilimleri, duygusal özerklikleri ve akıllı telefon bağımlılıkları arasında ilişkinin olup olmadığını incelemiştir. Duygusal özerkliğin alt boyutu olan idealleştirmeme boyutunun cinsiyet ile arasında anlamlı farklılık olduğu, akıllı telefon bağımlılığıyla duygusal özerklik arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğu saptanmıştır (Güneş, 2018).

Ergenlerdeki duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlama arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve 538 öğrenciden veri toplamıştır. Sonuç olarak duygusal özerkliğin ebeveyni idealleştirememe boyutunun cinsiyet ve okul türüne göre farklılık olduğunu ve yaş ile de ilişkisi olmadığı saptanmıştır.

1.4. Bağlanma

Bağlanma, bireyin değerli ve özel olarak gördüğü diğer bireylerle oluşturdukları duygusal bağ olarak tanımlanabilmektedir. Bağlanma davranışı genellikle yaşamın ilk 6 ay dolaylarında ortaya çıktığı ve bakımını üstlenen kişiyle

başladığı öne sürölmektedir. Bu nedenle bireyin bakımını üstlenen kişiyle kurduğu ilişi ki bireyin yaşamının ilerleyen dönemlerinde oluşan kişiliğini etkilemektedir. Eğer ki birey bu süreçte bakımını üstlenen kişiyle yakın, güvenilir ve ihtiyaçlarını karşılayan bir ilişi geliştirirse birey de yaşamının ilerleyen dönemlerinde kendini güvenilir ve önemli, diğer insanları da güvenilir ve önemli olarak görmektedir. Ancak birey bu dönemde bakımını üstlenen kişiyle güvensiz, samimi olmayan ve ihtiyaçlarını karşılamayan bir ilişi geliştirirse ilerde birey de kendini değersiz ve güvensiz, diğer insanları da güvenilmez, tehditkar ve değersiz görmesine neden olmaktadır. Yani bağlanma, bireyin çocukluk döneminde bireyin bakımıyla ilgilenen kişiyle geliştirdiği ilişiye göre bireyin benliğine ve diğer insanlara yönelik geliştirdiği içsel modellerin gelişmesine neden olmaktadır (S. Karataş, 2016).

Bağlanma kavramının tanımına baktığımızda bağlanma kavramı üzerinde farklı tanımlar olduğunu görmektediriz. Ainsworth (1978) bağlanmayı hayatımızdaki önemli kişilere karşı hissettiğimiz ve bu kişilerle etkileşim içindeyken zevk almamıza, sıkıntılı durumdayken rahatlammamıza neden olan bireylerle oluşturulan bağ olarak tanımlamaktadır. Akdağ (2011) ise bağlanmayı yeni doğan ile ebeveyni arasında oluşan ve zamanla artan, destekleyici ve karşılıklı etkileşim olarak tanımlanmaktadır. Bağlanma kavramını Bowlby (1973) bireylerin kendileri için önemli gördükleri diğer kişilere yönelik geliştirmiş oldukları kuvvetli bağ olarak tanımlamıştır. Bowlby, bağlanmayı yakınlığı koruma, güvenli sığınak ve güvenli üs olmak üzere bağlanmanın üç temel özelliğiyle birlikte tanımlamıştır. Bebek bağlanma sürecini sağlıklı bir şekilde tamamlaması sonucu çocuk çevreyi keşfetmeyi ve aktivitelerde bulunmayı tercih etmektedir. Ancak yakınlık sağlanmaz ise çocuk ayrılığa karşı tepki göstermektedir. Çocuğun ayrılığa karşı tepkisi protesto, umutsuzluk ve çekilme olmak üzere üç evreden oluşmaktadır. Tanımlardan da yola çıkılarak bağlanmanın temelleri bebeklik döneminde, bebeğin temel ihtiyaçlarını karşılayan kişiyle arasındaki ilişiye atılmaktadır. Bu dönemde temeli atılan bağlanma figürleri kişinin hayatı boyunca duygu, düşünce ve davranışları üzerinde önemli etkisi olduğu kabul edilmektedir (Gürçam, 2017).

1.4.1. Bağlanma Organizasyonu

Ainsworth ve arkadaşları farklı bağlanma stillerinin oluşmasında çocuğun rahat ettirilmesi, çocuğa güven duygusunun verilmesi ve bu sırada ortaya konulan uygun tepkiler sonucunda ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Ainsworth ve arkadaşları Bowlby'nin bağlanma kuramından yola çıkarak güvenli ve güvensiz bağlanma örüntülerini değerlendirmişlerdir. Değerlendirme sonucunda ise güvenli bağlanma, kaygılı/kararsız bağlama ve kaçınan bağlanma olmak üzere üç farklı bağlanma stilinin olduğunu belirtmişlerdir. *Güvenli bağlanma*; annelerin çocuklarının hep yanında olması ve çocukları stres halindeyken bile çocuklarını yatıştırması sonucunda ortaya çıkan bağlanma stilidir. Güvenli bağlanmanın oluşmasında süreklilik gösteren, duyarlı olan, zarar vermeyen ve tutarlı tepkiler gösteren ayrıca her zaman ulaşılabilen bireylerin olabilmesi önem taşımaktadır. Annenin gitmesi bebek tepki gösterse bile annenin geri gelmesi bebeğin yatışması için yeterli olmaktadır. *Kaygılı-kararsız bağlanma*; annelerin tutarsız tepki göstermesi ve çocuğu kontrol etmek için terk etme ile tehditte bulunması sonucunda ortaya çıkan bağlanma stilidir. Bu çocuklar ihtiyaç duyduklarında annelerinin yardımda bulunmayacağına emindirler ve bu nedenle ayrılığa direnç gösterirler ve annelerin geri dönmesi onlar için yatıştırıcı olmaz. *Kaçınmacı bağlanma*; çocuklarını daima geri çeviren veya reddeden, onlara uygun tepki göstermeyip empati yapmayan annelerin davranışları sonucunda oluşmaktadır. Çocuklar annelerine hiç güvenmemektedirler ve bu nedenle ayrılığa tepkisiz kalıp anne geri döndüğünde de aynı tepkisizliği devam ettirmektedirler. Güvenli, kaygılı ve kaçınan bağlanmaya sonradan Main ve Solomon dördüncü olarak dağınık bağlanmayı eklemişlerdir. *Dağınık bağlanma*; bakım veren kişiyi depresyonda olması veya hasta olduğu zamanlarda çocuğuna karşı istismar edici davranışlar sergilemesi sonucunda meydana gelen bağlanmadır. Zamanla çocuk, bakım veren kişiye karşı korku duygusunu geliştirmektedir (Gürçam, 2017).

Bartholomew ve Horowitz(1991) bağlanmayı, birincisi güvenli bağlanma ikincisi kayıtsız bağlanma üçüncüsü korkulu bağlanma ve dördüncü olarak da saplantılı bağlanma olmak üzere dört farklı gruba ayırmışlardır. Güvenli bağlanma, bireyin kendine hem de başkalarına olumlu bilişsel şemalar oluşturduğu bağlanma stilidir. Kayıtsız bağlanma, bireyin kendine olumlu başkalarına olumsuz bilişsel

şemalar oluşturduğu bağlanma stilidir. Korkulu bağlanma, bireyin hem kendine hem de başkalarına olumsuz bilişsel şemalar oluşturduğu bağlanma stilidir. Saplantılı bağlanma, bireyin kendine olumsuz başkalarına olumlu bilişsel şemalar oluşturduğu bağlanma stilidir (Savcı & Aysan, 2016).

Bireylerin geliştirmiş oldukları bağlanma stilleri bireylerin çevresindeki olayları ve durumları algılama biçimlerini etkilemektedir. Güvensiz bağlanma tarzını benimseyen ergen sağlıklı sosyal ilişkiler kurmakta, etrafındaki insanlara karşı güvensizlik hissetmekte, yakın ilişkilerinde problemler yaşamakta ve yalnızlık duygusuna kapılmaktadır. Çocuklukta oluşan bağlanma stili ergenlikte ve yetişkinlikte de güvensiz bağlanma stiline dönüşmesine neden olmaktadır. Çatışmanın, şiddetin olduğu bir aile ortamında yetişmiş ve ilgi ve şefkatten eksik büyümüş bireylerin çetelere karışma oranı yüksek olması güvensiz bağlanma faktörünün tehlikeli davranışları tetiklediğinin göstergesidir(Körük, 2016).

1.4.2. Ergenlik Döneminde Bağlanma

Ergenlik dönemindeki bireylerde özerklik ve bağımsızlık duyguları artarken, bireyin ailesiyle ve akranlarıyla kurduğu ilişkiler de değişmektedir. Ergenin ailesiyle olan ilişkisi çocukluk dönemine göre daha azalmakta ve samimi ve sıcak ilişkiler kurmaya devam ederken bağlanma ihtiyacında azalmalar, birey ebeveyninden ihtiyaçlarını karşılamasını değil desteklemesini beklemektedir. Bunun yanı sıra ergenliğin ilk dönemlerinde arkadaşlarını, son dönemlerine doğru ise romantik ilişkilere yakınlık göstermeye ve tercih etmeye başladığı görülmektedir.

Ergenlik döneminde birey duygusal, sosyal, fiziksel ve bilişsel gibi birçok farklı alanda değişimler yaşamaktadır. Bu değişimlerden bağlanmayı en çok etkileyen ise bilişsel gelişimdeki değişimlerdir. Somut dönemden soyut döneme geçen ergen, ebeveyn ve akranlarıyla ilişkilerini değerlendirebilmekte, bağlanma sürecini ve etkileşimlerini değerlendirebilmekte, yaşananların sonucunda mantıksal çıkarımlarda bulunup, çözüm üretebilmektedir. Tüm bunların sonucunda ergen ebeveyni ve akranlarıyla amaca yönelik bir bağlanma ilişkisi kurmaya başlamaktadır(Karataş, 2016).

Ergenlik döneminde ergen ebeveyn ilişkisi her ne kadar azalmış olsa da aslında ergen ebeveyn arasındaki ilişki boyutu bağımlılıktan karşılıklı paylaşım şeklinde değişim göstermektedir. Aile çocukluk döneminde çocukları için güvenli üs oluşturup, iletişiminin iyi olması ve özerklikleri ile bağıllık arasında yeterli dengeyi sağlayıp ailenin çocuklarını araştırmaya ve keşfetmeye yönlendirmesi ergenlerde güvenli bağlanmanın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu da ergenin ileride kuracağı kişisel ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir(Karataş, 2016).

Ergenlik döneminde ergenlerin ebeveynlerine ve akranlarına karşı bağlanmasını üçlü modelle açıklamışlardır (Raja, McGee ve Stanton, 1992). Modellerden birincisi ergenler ebeveynlerinden akranlarına yönelir ve ebeveynleriyle akranlarına bağlanma tarzı arasında zıt ilişki bulunmaktadır. Modelin ikincisinde ise ergenlerin ebeveynlerine ve akranlarına bağlanma tarzları tamamıyla bağımsızdır ayrıca bağlanma ergenlerin kendi kişisel değerlendirme faktörlerine ile deneyim becerilerine göre şekil almaktadır. Modelin üçüncüsündeyse ergenler ebeveynleriyle akranlarına bağlanması olumlu ilişkiler göstermektedir ve onlarla etkileşim halindedir. Böylece ebeveynine olumlu bağlanan birey akranlarıyla güvenli bağlanma kurabilme olasılıkları artmaktadır. Ergenin arkadaşlarıyla sağlıklı ilişki kurması ve güvenli bağlanmanın oluşması ergenin sosyal-duygusal gelişimini olumlu yönde etkilemektedir(Körük, 2016).

İlişkiler ergenlerin sosyal dünyaları ile kişisel dünyalarını birbirlerine bağlayıp önemli deneyimlerin kazanılmasına neden olmaktadır. Zihinlerinin şekillenip, davranış ve kişiliklerini geliştirdiği, sosyal yeterliliklerinin başlangıç gösterdiği bu dönemde bu iki faktör arasında aktif bir etkileşim bulunmaktadır. Bu durum da bağlanmanın bir kişilik teorisi olmasına neden olmaktadır. Bağlanma, bebekler için bakım verenler, büyümekte olan çocuklar için ise ebeveyni, sosyal çevresi ve diğer insanlar arasındaki etkileşin sonucunda şekillenmektedir. Bu etkileşim çocuğun karakterinin oluşmasına ve psikolojik iyi olma hali, özerklik, benlik saygısı ile anlamlı ilişkiler içerisindedir (Kanak, Bilbay, & Balta, 2017).

1.4.3. Bağlanma İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Annenin, babanın, en yakın arkadaşın ve romantik partnerin kendi kendine oluşturduğu bağlanma stillerini ergenlik boyunca uzunlamasına incelemişlerdir. 13,16 ve 19 yaştan oluşan üç farklı grup ergenler 2 yıl boyunca takip edilmiştir. Bağlanma stillerinde yaşla birlikte sadece bir değişiklik olduğu saptandı ve büyük yaş grubu ergenlerin küçük yaş grubuna göre daha küçümseyici olduğu bulunmuştur. Araştırmaya göre, babayla kurulan güvensiz bağlanma ile arkadaş güvensizliğiyle ilişkisi olduğu bulunmuştur. Romantik partnere karşı güvensiz bağlanma ise önce yakın arkadaşa güvensiz bağlanmayla sonra da annenin güvensizliği ile ilişkilendirilmiştir (Doyle, Lawford, & Markiewicz, 2009).

Ebeveyn-ergen ilişkisi nitelikleri ve ilişkilerinin ergen-yakın arkadaşlık arasındaki etkileşimle nasıl ilişkili olduğunu ve bağlanma stilleri incelemişlerdir. Anne ile kurulan olumsuz etkileşim ile ergenlerin arkadaşları ile daha büyük çatışmalar yaşaması, aldığı görevlerde daha az odaklanması ve daha zayıf iletişim becerileri arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Çalışma modellerinin güvenliği arkadaşlık etkileşimleriyle önemli ölçüde ilişkiliyken bağlanma stilleri ile ilişki bulunmamıştır (Shomaker & Furman, 2009).

Ergenlerin ebeveyne bağlanmaları ile duygusal sorunları(depresyon ve anksiyete) ve ilkokuldan ortaokula geçişine ilişkin öğretmen-akademik kaygılar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda anneye bağlanma faktörünün, ergenin anksiyete belirtileri ile ortaokula geçişine ilişkin öğretmen-akademik kaygılarını yordamada katkı sağladığı bulunmuştur (Duchesne, Ratelle, Poitras, & Drouin, 2009).

Türk ve Belçikalı ergenlerin ebeveyn stilleri ile bağlanma davranışlarını kültüre özgü incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini 262 Türk ergen 263 Belçika'lı ergen oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre ebeveynden algılanan psikolojik kontrolün bağlanma stilleriyle pozitif yönlü ilişkisi olduğu bulunmuştur. (D. Güngör & Bornstein, 2010).

Güvensiz bağlanma durumunun ve romantik bağlanma stillerinin romantik ilişkilerde ergen saldırganlığı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Romantik bağlanma

kaygısı, romantik ilişkilerde hem psikolojik hem de fiziksel saldırganlık sürekliliği ile bağlantılı olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak ergen romantik ilişkilerinde saldırganlığı, bağlanma sistemi aracılığıyla daha geniş bir etki ve davranış düzenlenme modeli bağlamında değerlendirilmesi gerekliliğinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır(Miga, Hare, Allen, & Manning, 2010).

Japon ergenler arasında ebeveynin yetiştirme stilleri, bağlanma stilleri, kendilik kavramları ile zihinsel sağlık problemleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ruh sağlığı problemlerini öngörülmesinde ebeveynlik stili ve bağlanma stilleri cinsiyete göre farklılıklar bulunmuştur. Ebeveyn reddi ve güvensiz bağlanma stilleri içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının öngörücüsüken, kızlar için reddetme, aşırı koruma ve endişeli yetiştirme üç ebeveyn yetiştirme stili de bu sorunların önemli düzeyde belirleyicisi olarak bulunmuştur (Nishikawa, Sundbom, & Hägglöf, 2010).

Ergenlikte ebeveynlere ve arkadaşlarına karşı bağlanma güvenliliği ile genç erişkinlikte romantik bağlanma stilleri ve duygu düzenleme stratejileri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Ergenlik döneminde ebeveyne ve arkadaşlarına güvensizliği olanların, daha endişeli romantik bağlanma stili ve yetişkinlik döneminde duygu odaklı stratejilerin daha fazla kullandığı bulunmuştur. Ergendeki güvensiz bağlanma ile yetişkinlik döneminde kaygılı bağlanma arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur (Pascuzzo, Cyr, & Moss, 2013).

Ergendeki intihar girişimi ile bağlanma ve aile işleyişi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya göre intihar girişimi bulunan ergenlerin intihar girişimde bulunmayan ergenlere göre daha düşük puanlı babaya bağlanma ve aile uyumuyla düşük düzeyde uyumlu bulunmuştur. Üç bağlanma türü aynı anda karşılaştırıldığında tek önemli yordayıcı babaya bağlanma olarak bulunmuştur (Sheftall, Mathias, Furr, & Dougherty, 2013).

Ergenlikte bağlanma üzerindeki genetik ve çevresel faktörlerin etkilerini incelemek için bir ikiz çalışması yürütmüşlerdir. Çalışmanın örneklemini 15 yaşında 551 tane ikiz çiftten oluşmaktadır. Sonuç olarak genlerin ergen bağlanmalarında önemli bir rol oynayabileceğini göstermiştir (Fearon, Shmueli-Goetz, Viding, Fonagy, & Plomin, 2014).

1.4.4. Bağlanma İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Ebeveyn ve akran bağlanmasının ergenlerin uyum düzeylerini yordayıp yordamadığını incelemiştir. Araştırmanın sonucuna göre ergenlerin uyum düzeylerini yordamada anneye bağlanmanın birinci sırada, babaya bağlanmanın ikinci sırada ve az da olsa akrana bağlanmanın üçüncü sırada olduğu bulunmuştur. Bu değişkenlerin tamamı ergenlerin uyum düzeylerinin %47’sini açıklamada yardımcı olduğu saptanmıştır (Kocayörük, 2009).

Ergenlerin ebeveyne güvenli bağlanması ile kişisel uyum arasındaki ilişkide bireyleşmenin aracılığının Türk kültürünün etkisi incelenmişlerdir. Araştırmanın sonucunda ebeveyne bağlanma ile kişisel uyum arasında ayrışma ve bireyselleşme faktörlerinin Türk kültüründe etkisi olduğu bulunmuştur (S. Aslan & Güven, 2010).

Ergenlerde bağlanma ile saldırganlık davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonunda güvensiz bağlanma gerçekleştiren bireylerin saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Kaplan & Aksel, 2013a).

Madde kullanan ergenlerin bağlanma stilleri incelemişlerdir ve en sık görülen bağlanma stiline kayıtsız bağlanma stili olduğu bulunmuştur. Ebeveyne güvensiz bağlanma, ebeveynin sergilediği olumsuz tutum ve ergenin algıladığı düşük düzeyde sosyal destek faktörleri ergenlerin madde kullanma risklerini artırdığı sonucu bulunmuştur (Cömert & Ögel, 2014).

Ergenlerin depresyonla bağlanma stilleri arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda güvenli bağlanmayla ergenlerin depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu, korkulu ve saplantılı bağlanmayla ise ergenlerin depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin pozitif olduğu saptanmıştır (Yolalan, 2013).

Ergenlerin umutsuzluk düzeyleriyle akranlarına bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre umutsuzluk düzeyleri ile güvenli bağlanma arasında negatif yönde ilişki olduğu, kaçıngan ve kaygılı bağlanma arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (Kanak et al., 2017).

Yetişkinlik dönemindeki bağlanma stilleriyle bilinçli farkındalık ve duygu düzenleme becerilerinin özerklikle ilişkisini incelemişlerdir. Sonuç olarak özerklikle bağlanma stilleri, bilinçli farkındalık ve duygu düzenleme becerileri arasında ilişki bulunmuştur ayrıca özerklik üzerinde yordayıcı etkisi olduğu saptanmıştır (Karabacak & Demir, 2017).

Ergenlerin ebeveyne bağlanma düzeylerinin cinsiyetleri ile Türkiye'deki coğrafi bölgelere göre değişimini incelemiştir ve bağlanma düzeyleriyle coğrafi bölge arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ve İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerindeki bireylerin geriye kalan bölgelerde yaşayan bireylere göre bağlanma puanları yüksek bulunmuştur. Erkek ergenlerin bağlanma puanları kız ergenlere göre anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır (Doğan, 2016).

Yaşam doyumuyla ebeveyne bağlanmayla okula bağlanma arasındaki ilişki incelenmiştir ve sonuç olarak ebeveyne bağlanma faktörünün yaşam doyumuyla pozitif yönde ilişkisi olduğu, okula bağlanma alt boyutlarından öğretmene bağlanma alt boyutunun ergenlerin yaşam doyumlarıyla pozitif yönde ilişkisi olduğu bulunmuştur. Ayrıca okula bağlanma faktörünün ebeveyne bağlanmayla yaşam doyumu arasında kısmi aracılık rolü olduğu bulunmuştur (Özdemir & Koruklu, 2013).

Bağlanma stilleriyle duygular ve akran ilişkilerinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisi incelemiştir. Çalışma 240 gönüllü ergen üzerinden yürütülmüştür. Çalışmanın bulgularına göre bağlanma stillerinin, akran ilişkilerinin ve duygusal bağımsız değişkenlerinin internet bağımlılığının yaklaşık olarak %19'unu yordadığı bulunmuştur. İnternet bağımlılığını en çok yordayan etkenlerinse negatif duygulanım, çatışma ve güvenli bağlanmanın olduğu saptanmıştır (Savcı & Aysan, 2016).

Ergenlerde ebeveynlerine ve akranlarına bağlanmalarıyla öznel iyi oluşları arasında kişilerarası yeterliliğin aracı rolünün olup olmadığı incelemiştir. Araştırmanın bulguları sonucunda kişilerarası yeterliliğin sadece ilişkiyi başlatabilme, gücünü ortaya koyabilme ve çatışma çözebilme boyutlarının ebeveyne ve akrana bağlanmayla öznel iyi oluş arasında kısmi aracılık rolü olduğu saptanmıştır (Baytemir, 2016).

Ergenlerin güvenli bağlanma stillerinin, algıladıkları sosyal destek ve sergiledikleri riskli davranışların yordanmasında psikolojik belirtilerin aracı rolü olup

olmadığını incelemiştir. Bireylerin gösterdikleri riskli davranışlar üzerinde güvensiz bağlanmanın, algılanan sosyal destek ve psikolojik faktörlerin önemli rol oynadığı saptanmıştır (Körük, 2016).

Ergenlerin bağlanma stilleriyle yalnızlıkları arasındaki ilişki olup olmadığını incelemiştir ve araştırmanın sonucuna göre güvenli bağlanmayla yalnızlık arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu, korkulu bağlanmayla yalnızlık arasındaki ilişkininse pozitif yönlü olduğu bulunmuştur (Karakuş, 2012).

Ergenlerin ebeveyn ve arkadaşlarına bağlanma stilleriyle romantik ilişkilerindeki problem çözme becerileri arasında ilişkinin olup olmadığını incelemiştir. Araştırma sonucunda ergenlerin ebeveyne ve arkadaşına bağlanma biçimleriyle romantik ilişkilerinde problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin düşük düzeyde pozitif yönlü olduğu bulunmuştur (Çetin, Aytar, Pak, & Artık, 2016).

Ergenlerde ebeveyne bağlanma örüntüsünün benlik saygısı ve yalnızlıkla ilişkisini incelemiştir. Yüksek benlik saygısı olan ergenlerin ebeveynlerine olumlu bağlanan ergenler olduğu bulunmuştur. Ebeveyne olumlu bağlanan ergenlerin yalnızlık duygularının daha az olduğu saptanmıştır (Kaya, 2017).

1.5. Amaç

Bu araştırmanın amacı ergenlik dönemindeki bireylerin sürekli öfke düzeylerini ve öfkeyi ifade etme biçimlerini açıklamaktır. Bu amaç doğrultusunda “Ergenlik dönemindeki bireylerin duygusal özerklik düzeyleri, bağlanma yönelimleri ve ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stilleri öfke ve öfkeyi ifade etme biçimleri arasında ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aramaktır.

1.5.1. Alt Amaçlar

Araştırmanın amaçları doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Bireylerin sürekli öfke, içselleştirilmiş öfke, dışsallaştırılmış öfke ve öfke kontrol puanları katılımcıların cinsiyetine, anne-baba eğitim durumuna, kardeş sayısına ve psikolojik destek alma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.1.Cinsiyet

- 1.2. Anne eğitim durumu
- 1.3. Baba eğitim durumu
- 1.4. Kardeş sayısı
- 1.5. Psikolojik destek alma durumu
2. Bireylerin duygusal özerklik, ebeveynlik stilleri ve bağlanma özellikleri alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları sürekli öfke, içselleştirilmiş öfke, dışsallaştırılmış öfke ve öfke kontrol puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
  - 2.1. Bireylerin duygusal özerklik bireyleşme, ebeveyne bağımlı olmama, ebeveyni idealleştirmeme ve ebeveyni bir insan olarak algılama puanları içselleştirilmiş öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
  - 2.2. Bireylerin duygusal özerklik bireyleşme, ebeveyne bağımlı olmama, ebeveyni idealleştirmeme ve ebeveyni bir insan olarak algılama puanları dışsallaştırılmış öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
  - 2.3. Bireylerin duygusal özerklik bireyleşme, ebeveyne bağımlı olmama, ebeveyni idealleştirmeme ve ebeveyni bir insan olarak algılama puanları öfke kontrol puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
  - 2.4. Bireylerin duygusal özerklik bireyleşme, ebeveyne bağımlı olmama, ebeveyni idealleştirmeme ve ebeveyni bir insan olarak algılama puanları sürekli öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
  - 2.5. Bireylerin ebeveyn stilleri izin verici / ihmalkar, otoriter, izin verici / şımartan ve açıklayıcı / otoriter puanları içselleştirilmiş öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
  - 2.6. Bireylerin ebeveyn stilleri izin verici / ihmalkar, otoriter, izin verici / şımartan ve açıklayıcı / otoriter puanları dışsallaştırılmış öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
  - 2.7. Bireylerin ebeveyn stilleri izin verici / ihmalkar, otoriter, izin verici / şımartan ve açıklayıcı / otoriter puanları öfke kontrol puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
  - 2.8. Bireylerin ebeveyn stilleri izin verici / ihmalkar, otoriter, izin verici / şımartan ve açıklayıcı / otoriter puanları sürekli öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

- 2.9. Bireylerin bağlanma anneye kaygılı bağlanma, anneye kaçınmacı bağlanma, babaya kaygılı bağlanma ve babaya kaçınmacı bağlanma puanları içselleştirilmiş öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
- 2.10. Bireylerin bağlanma anneye kaygılı bağlanma, anneye kaçınmacı bağlanma, babaya kaygılı bağlanma ve babaya kaçınmacı bağlanma puanları dışsallaştırılmış öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
- 2.11. Bireylerin bağlanma anneye kaygılı bağlanma, anneye kaçınmacı bağlanma, babaya kaygılı bağlanma ve babaya kaçınmacı bağlanma puanları öfke kontrol puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
- 2.12. Bireylerin bağlanma anneye kaygılı bağlanma, anneye kaçınmacı bağlanma, babaya kaygılı bağlanma ve babaya kaçınmacı bağlanma puanları sürekli öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.6. Araştırmanın Önemi

Geçmişten günümüze baktığımızda en büyük sorunlardan birinin şiddet olduğunu görmekteyiz. Özellikle gün geçtikçe insanların öfke duygusunu kontrol edemeyip şiddet içeren olumsuz olayların artmasına sebebiyet verdiğini görmekteyiz. Şiddet gibi olumsuz olayların ortaya çıkmasında en önemli etkenlerden biri birey tarafında öfke kontrolünün sağlanamaması ve öfke duygusunun altında yatan tutum, davranış ve duyguların tam bilinmemesidir.

Ergenlik döneminde birey, kendisiyle, ailesiyle ve toplum ile ilgili çatışmalar yaşamaktadır ve alay edilme, eleştirilme, reddedilme, utandırılma gibi davranışlara karşın daha duyarlı olup bu tarz davranışları kişiliğine karşı bir tehdit olarak algılamaktadır. (Albayrak & Kutlu, 2009a). Bu tehdit faktörleri ve bireyin kendine özgü sorunları sonucunda bireyin öfke duygusunu yaşama olasılığı artmaktadır. Ergenlik döneminde yaşanan öfke, bireyin hem ergenlik döneminde bazı problemler yaşamasına yol açarken hem de zamanla kalıcı hale gelip ilerleyen dönemlerde antisosyal davranışlar, saldırgan tepkiler gibi olumsuz durumların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Doğal duygulardan biri olan öfke duygusunun, şiddet düzeyi ve ifade tarzı, kişilerin sosyal, duygusal-fiziksel uyumlarında ve gelişimlerinde önemli

bir yer tutmaktadır. Bu nedenle öfke duygusu bireyin hem ergenlikte hem de ilerleyen dönemlerdeki yaşam kalite düzeyini etkilemektedir (Karababa & Dilmaç, 2015).

Sağlıklı sosyal ilişkilerin kurulmasında duyguların etkisi büyük önem taşımaktadır. Bireylerin hissettiği tüm duygular önemli olmakla birlikte bireyin yaşamında öfke, saldırganlık, nefret gibi olumsuz duygu durumu büyük önem taşımakta ve istenmedik davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bireylerin duygularını kontrol edip onları yönetebilmesi daha sağlıklı ilişkiler kurmasına olanak sağlamaktadır .

Bu bilgiler doğrultusunda ergenlik döneminde yaşanan öfke duygusunun yaşanmasında ve ifade edilmesinde rol oynayan etkenlerin belirlenmesi önemli olduğu düşünülmekte ve bu çalışma ile ergenlik döneminde gerçekleşen sürekli öfke ve ifade ediliş biçimlerinin yordanması bu çalışma ile amaçlanmıştır. Ergenin içinde bulunduğu dönemin doğal bir parçası olan öfke duygusunu, ergenin denetleyebilmesi, kontrol altına alabilmesi ve altında yatan sebeplerin farkında olması, bireyin problemlerini çözebilmesinde ve iletişim becerisini geliştirmesinde önem taşımaktadır. Bu araştırma sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda hem bireyin öfkesinin altında yatan sebeplerin farkında olup yaşadığı problemlere karşı çözüm geliştirmesinde katkı sağlayacağı hem de ergenlerin gelişim ve ruh sağlığı alanlarında çalışan uzmanların, psikolojik danışmanların ve ailelerin geliştireceği önleyici ve düzenleyici eğitim programlarının hazırlanmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Literatürde öfke, ebeveyn tutumları, duygusal özerklik ve bağlanma kavramlarını bir arada alıp ergenler üzerinde yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma ile psikoloji literatürüne ve kendinden sonraki yapılacak çalışmalara da katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.7. Sayıtlar

1. Araştırmaya katılmış ergenlerin ölçekleri içtenlikle cevaplayıp gerçek duygularını yansıttıkları varsayılmıştır.

1.8. Sınırlılıklar

1. Araştırmada sürekli öfke düzeyi ve öfkenin ifade edilme biçimiyle ilgili ölçümler Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
2. Araştırmada duygusal özerklik ile ilgili ölçümler Duygusal Özerklik Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
3. Araştırmada ebeveynin çocuk yetiştirme stilleriyle ilgili ölçümler Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
4. Araştırmanın bağlanma biçimleriyle ilgili ölçümler Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – İlişki Yapıları (YİYE-İY) ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.9. Tanımlar

Öfke: Bireyin isteklerinin ve planlarının engellenmesi sonucunda ya da haksızlık gibi birey kişiliğine yönelik bir tehdit algıladığı zamanda bireyin hissettiği temel duygulardan birisidir.

Öfke İfade Ediş Biçimi: Bireyin yaşadığı öfke duygusunu nasıl ortaya koyduğudur.

Duyusal Özerklik: Bireyin ebeveyn ve akranlarından duygusal olarak uzaklaşıp, bağımsızlaşabilme sürecidir. Başka bir deyişle bireyin ailesine karşı oluşturduğu çocuksu bağımlılıktan kurtulup bireyselleşmesidir (Abaslı, Polat, & Özet).

Ebeveyn Stilleri: Anne ve babaların çocuk yetiştirirken kullandıkları tüm değer, yargı ve düşüncelerdir.

Bağlanma: Birin kendisi için değerli ve özel gördüğü kişiler için geliştirdiği yoğun ve güçlü duygusal bağıdır (S. Karataş, 2016).

Kaygılı Bağlanma: Bireyin kendi için değerli ve özel gördüğü kişiler tarafından reddedilmesi ve terk edilmesi sonucunda bireyde oluşan endişeli olma durumunu temsil eden bağlanma ölçütüdür (Fraley, Heffernan, Vicary, & Brumbaugh, 2011).

Kaçınan Bağlanma: Bireyin kurduğu ilişkilerde yakın olma ve bağlı olmaktan rahatsızlık duyması, başkalarına kendisini açmada ve onlara güven duymakta sıkıntı

yaşadığı, diğer bireylerle ilişki kurarken isteksiz olma gibi özellikleri bağlanma ölçütüdür (Fraley et al., 2011).

II. BÖLÜM

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin toplanmasıyla ilgili bilgilere yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nicel araştırma yöntemi olan ilişkisel tarama modelinde yürütülmüştür. İlişkisel tarama modeli iki ve daha çok değişken arasında birlikte değişimin varlığını ya da derecesini amaçlayan araştırma modeli olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2014). İlişkisel tarama modelleri korelasyon türü ve karşılaştırma türü olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. İlişkisel tarama modellerinden birisi olan korelasyonel türü ilişkisel taramada değişkenlerin birlikte değişip değişmediği ve birlikte değişimin olduğu durumlarda bunun nasıl olduğunu saptamaktadır. Bu nedenle korelasyon türü ilişkisel tarama, değişkenlerin arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmesi ve bu ilişkiler doğrultusunda da daha üst çalışmalar yapılmasına olanak sağlayan veriler vermesinden dolayı önemli görülmektedir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmaya katılan ergenler kolay tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilmiş olup ergenlere 2019-2020 yılında online form aracılığıyla ulaşılmıştır. Yüz yüze anket tekniği uygulması pandemiden dolayı online forma dönüştürülüp ergenlere aileleri ve arkadaş grupları aracılığıyla ulaşılmıştır.

Çalışma grubu, 370 (%54,6) kadın, 308 (45,4) erkek olmak üzere 678 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerden 341 (%50,3)'i ortaokul, 337 (%49,7)'si liseye gitmektedir. Ergenlerde sürekli öfke ve öfke ifade ediş biçimlerinin ebeveyn stilleri, duygusal özerklik ve bağlanma ile ilişkilerini belirlemek amacıyla 678 kişi ile bu çalışma yapılmış olup katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 2. 1'de verilmiştir.

Tablo 2. 1: Katılımcılar ve ebeveynlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler

		Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	370	54,6
	Erkek	308	45,4
Eğitim Düzeyi	Ortaokul	341	50,3
	Lise	337	49,7
Gelir	< 2.000	73	10,8
	2.000 - 4.000	271	40,0
	4.000 - 6.000	157	23,2
	> 6.000	177	26,1
Baba Mesleği	İşçi	192	28,3
	Memur	227	33,5
	Serbest Meslek	259	38,2
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	25	3,7
	İlkokul	285	42,0
	Ortaokul	92	13,6
	Lise	133	19,6
	Üniversite	143	21,1
Anne Mesleği	Ev Hanımı	492	72,6
	İşçi	54	8,0
	Memur	121	17,8
	Serbest Meslek	11	1,6
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	10	1,5
	İlkokul	168	24,8
	Ortaokul	96	14,2
	Lise	195	28,8
	Üniversite	209	30,8
Kardeş Sayısı	1	44	6,5
	2	220	32,4
	3 ve üstü	414	61,1
Psikolojik Destek	Evet	17	2,5
	Hayır	661	97,5

Tablo 2. 1’de görüldüğü üzere; örneklem grubunun %54,6’sı kadın, %45,5’i erkek, %13,9’u ilkokul, %36,4’ü ortaokul, %49,7’si lise, aile gelir düzeyinin %10,8’i 2.000 TL aşağısı, %40’ı 2.000 – 4.000 TL arası, %23,2’si 4.000 – 6.000 TL arası, %26,1’i 6.000 TL üzeri, baba eğitim durumunun %1,5’i okur-yazar değil, %24,8’i ilkokul, %14,2’si ortaokul, %28,8’i lise, %30,8’i üniversite, anne eğitim durumunun %3,7’si okur-yazar değil, %42’si ilkokul, %13,6’sı ortaokul, %19,6’sı lise, %21,1’i üniversite, baba mesleğinin %28,3’ü işçi, %33,5 memur, %38,2’si serbest meslek, anne mesleğinin %72,6’sı ev hanımı, %8’i işçi, %17,8’i memur, %1,6’sı serbest meslek, katılımcıların kardeş sayısının %6,5’i tek kardeş, %32,4’ü iki kardeş, %61,1’i üç ve üzeri kardeş, katılımcıların %2,5’i psikolojik destek alırken %97,5’i psikolojik destek almadığı saptanmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Duygusal Özerklik Ölçeği (DÖÖ) Türkçe Formu

Bu araştırmada ergenlerin duygusal özerkliğini değerlendirmek için Steinberg ve Silverberg(1986) tarafından geliştirilen bir ölçek olup Tatar(2016) tarafından Türkçe’ye uyarlanan ‘Duygusal Özerklik Ölçeği’ kullanılmıştır. Ölçek 4’lü Likert tipli bir ölçek olup, ölçeğin "bireyleşme", "ebeveyne bağımlı olmama", "ebeveyni idealleştiremem" ve "ebeveyni bir insan olarak algılanma" olmak üzere 4 alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin toplamda 20 maddesi vardır ve en az 20 puan en fazla 80 puan alınmaktadır. Ölçeğin 3, 5, 7, 8, 10, 14, 16, 17 ve 19 maddeleri düz yönlü madde olup 12, 13, 15, 18 ve 20 maddeleri ters yönlü maddeler olmaktadır ve hiç katılmıyorum=1, katılmıyorum=2, katılıyorum=3, ve tamamen katılıyorum=4 şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin 7, 9, 14, 17 ve 19 maddeleri duygusal özerkliğin bireyleşme boyutunu, 2, 5, 6 ve 13 maddeleri ebeveyne bağımlı olmama boyutu, 1, 4, 11, 15 ve 18 maddeleri ebeveyni idealleştirmeme boyutunu ve 3, 8, 10, 12, 16 ve 20 maddeleri ebeveyni bir insan olarak algılanması boyutunu oluşturmaktadır. Ölçek “annem ve babam hemen hemen hiç hata yapmaz, annem ve baba iş yerindeki gibi davranır” maddelerinden oluşmaktadır.

DÖÖ’nün Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin geliştirildiği çalışmada bütün iç tutarlık katsayısı 0,75 iken bu çalışmada 0,78 şeklinde

olduğu görülmüştür. Alt boyutlar açısından bakıldığında katsayıların asıl çalışmadaki değerlerden biraz daha yüksek olduğu görülmüştür. Aradaki çıkan farkların önemli düzeyde olmayıp bütün olarak düşünüldüğünde geliştirme ve uyarlama çalışması arasında çok güçlü olmasa da güçlü denilebilecek düzeyde benzerliğin olduğu ortaya koyulmuştur. Ölçeğin dilsel eşdeğerlik çalışması sonuçları ise İngilizce asıl formunun ve Türkçe formunun birlikte uygulanması sonucu iki form arasında güçlü denilebilecek düzeyde benzerlik olduğunu ortaya koymuştur. Bu değerler ölçek bütünü için $r=0,86$, alt boyutlar için de 0,79 ile 0,83 arasında bağıntı katsayısı şeklindedir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucu iyi uyum katsayısının 0,81 olduğu belirlenmiştir. Diğer analizler incelendiğinde (AGFI=0,772, RMSEA= 0,092 ve RMR=0,079) olduğu görülmüştür (Tatar, Bildik, Yektaş, Hamidi, & Özmen, 2016).

Bizim yaptığımız çalışma için Cronbach Alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı ölçeğin ebeveyne bağımlı olmama için .56, ebeveyni idealleştirmeme için .73, ebeveyni bir insan olarak algılama için .58 ve bireyleşme için .65 olarak bulunmuştur.

Bireyleşme: Yüksek puan olması ergenlerin kendilerini anne ve babalarından ayrı bir kişi olduğu kavrayışının yüksek olduğunu göstermektedir.

Ebeveyne Bağımlı Olmama: Yüksek puan olması anne ve babasına olan çocuksu bağımlılıktan vazgeçerek bireyin kendi davranışlarının sorumluluğunu almasını göstermektedir.

Ebeveyni İdealleştirmeme: Puanın yüksekliği çocukluk dönemindeki ebeveyn tüm güçlülük tasarımıından kurtulup ebeveynin sınırlarının tanınmasını göstermektedir.

Ebeveyni Bir İnsan Olarak Algılanması: Puanın yüksekliği ebeveynin dış dünyada bir insan olarak ve ebeveyn rolü dışında algılanmasını yansıtmaktadır.

2.3.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – İlişki Yapıları (YİYE-İY)

Bu çalışmada ergenlerin yakın ilişkilerde gösterdikleri bağlanma örüntülerini ölçmek için YİYE-İY kullanılmıştır. Ölçek Karataş(2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partnere bağlanmayı ölçmektedir. Ölçekte aynı 9 madde bulunup toplamda 36 madde yer almaktadır ve

istersek bu maddeleri bireyin ilişkide olduğu dört ayrı bireyde ayrı kullanılabileceği gibi aynı anda da kullanılabilmektedir. Bu maddelerin 6'sı bağlanmanın kaçınma boyutunu, maddelerin 3'ü de bağlanmanın kaygı boyutunu ölçmektedir.

Kaçınma boyutunun toplam boyutunun puanı 1. ve 6. maddeleri arasındaki maddelerin toplanması sonucu elde edilmekte ve puanlar toplanırken '1., 2., 3. ve 4.' maddeler ters toplanması gerekmektedir. Kaygı boyutunun toplan puanı ise 7. ve 9. maddelerin arasındaki maddelerin toplanması sonucu elde edilmektedir ve herhangi bir ters puanlama yapılmamaktadır (S. Karataş, 2016).

Katılımcıların her madde için duygu ve düşüncelerini ölçmek için 7 aralıklı ölçekler üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. 1=hiç katılmıyorum, 4=kararsızım ve 7=tamamen katılıyorum anlamı için kullanılmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin sadece anne ve baba bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutları ölçülmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan kaçınmacı bağlanmanın ya da kaygılı bağlanmanın yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek 'Sorunlarımı ve kaygılarımı genellikle annemle paylaşıyorum / Babama gerçekte ne hissettiğimi göstermemeyi tercih ederim / Annemin beni terk etmesinden korkarım' gibi maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı "anne kaçınma" için .88, "anne kaygı" için .86, "baba kaçınma" için .86 ve "baba kaygı" için .84 olarak hesaplanmıştır (Karataş, 2016).

Bizim çalışmamız için Cronbach Alfa katsayısı anne kaçınmacı bağlanma için .70, anne kaygılı bağlanma için .82, baba kaçınmacı bağlanma için .78 ve baba kaygılı bağlanma için .86 bulunmuştur.

2.3.3. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği

Bu araştırmada ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme stillerini ölçmek için Sümer(1999) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçekte, çocuk yetiştirme stillerinin "sıkı denetim/kontrol" ile "kabul/ilgi" boyutlarını ölçen 22 madde yer almaktadır. Ölçeğin maddeleri "hiç doğru değil"den "çok doğru"ya doğru giden 5 aralıkta olup, anne ve baba için ayrı ayrı doldurulması istenmektedir. Ölçeğin 1., 3., 5., 7., 9., 11., 13., 15., 17., 19. ve 21. maddeleri kabul/ilgi boyutunu, 2., 4., 6., 8., 10., 12., 14., 16., 18., 20. ve 22. maddeleri ise sıkı denetim/kontrol boyutunu ölçmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı "anne kabul/ilgi boyutu" için .94, "anne

sıkı denetim/kontrol boyutu” için .80, “baba kabul/ilgi boyutu” için .94, “baba sıkı denetim/kontrol boyutu” için .70 olarak bulunmuştur (Sümer & Güngör, 1999).

Bizim çalışmamız için Cronbach Alfa katsayısı anne kabul/ilgi boyutu için .89, anne sıkı denetim/kabul boyutu için .79, baba kabul/ilgi boyutu için .90 ve baba sıkı denetim/kabul boyutu için .83 bulunmuştur.

Çocuk yetiştirme stillerinde tek maddeler= kabul ilgi boyutu, çift maddeler= sıkı denetim kontrol boyutu.

-Eğer iki boyutta yüksekse "açıklayıcı otoriter"

-iki boyutta düşükse "izin verici ihmalkar"

-kabul ilgi düşük denetim yüksek ise "otoriter"

-denetim düşük kabul ilgi yüksekse "izin verici şımartan"

2.3.4. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği

Bu araştırmada ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını ölçmek için Özer(1994) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek durumluluk ve süreklilik açısından öfke duygusunu ve kontrol edilmiş öfke, dışsallaştırılmış öfke ve içselleştirilmiş öfke olarak da öfke ifade tarzını ölçmektedir. Ancak ölçeğin Durumluluk Öfke alt testi Türkçe'ye uyarlanmamıştır. Türkçe'ye uyarlanan Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ise, sürekli öfke, kontrol edilmiş öfke, dışsallaştırılmış öfke ve içselleştirilmiş öfke olmak üzere 4 alt testten oluşmaktadır.

Ölçek 34 maddeden oluşmaktadır ve ilk 10 madde öfkenin süreklilik boyutunu ölçmektedir. Madde 13, 15, 16, 20, 23, 26, 27 ve 31 içselleştirilmiş öfke boyutunu, madde 12, 17, 19, 22, 24, 29, 32 ve 33 dışsallaştırılmış öfke boyutunu ve madde 11, 14, 18, 21, 25, 28, 30 ve 34 kontrol edilmiş öfke boyutunu ölçmektedir. Ölçek 4'lü Likert tipinde geliştirilmiştir ve sorulara "hiç tanımlamıyor"dan "tamamen tanımlıyor"a kadar uygun olan seçeneklerden bir tanesini işaretlenmesi istenmektedir. Yüksek puan alınan alt test için o yönde öfke eğilimi olduğu anlamına gelmektedir.

Ölçek “çabuk parlarım, başkalarıyla tartışırım” gibi maddelerden oluşmaktadır. Güvenirlilik çalışmasında Cronbach Alfa değerleri her boyut için ayrı

hesaplanmıştır. Sürekli öfke için .79, öfke kontrolü için .84, dışa yönelik öfke için .78 ve içe yönelik öfke için ise .62 olarak bulunmuştur.

Bizim çalışmamız için Cronbach Alfa katsayısı sürekli öfke için .85, içselleştirilmiş öfke için .69, dışsallaştırılmış öfke için .82 ve öfke kontrol için .85 bulunmuştur.

2.3.5. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından araştırmaya katılan ergenler hakkında bilgi sahibi olabilmek için “Kişisel Bilgi Formu” oluşturulmuştur. Kişisel Bilgi formunda çocukla ilgili bilgiler kısmında, çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı ve çocuğun okulu yer alırken, sonraki bölümlerde çocuğun anne ve babasının eğitim durumu, ailenin gelir düzeyi, anne ve babanın mesleği ile ilgili bilgileri yer almaktadır.

2.4. Verilerin Analizi

Kategorik değişkenler için sıklık ile yüzde, sürekli değişkenler içinse ortalama ve standart sapma raporlanmıştır. Veriler SPSS 25 paket programıyla analiz edilmiştir. Anlamlılık düzeyi .05 alınmıştır. Gruplar arasında anlamlı farklılığın belirlenmesi amacıyla; her bir grupta en az 30 gözlem olması durumunda parametrik testlerden bağımsız örneklem t testi ve varyans analizi (ANOVA), olmaması durumunda ise parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi kullanılmıştır (Alpar, 2020). Ebeveyn stillerine göre faktörlerin etkileri ki-kare testi ile test edilmiştir. Her bir öfke alt boyutu üzerinde bireylerin duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve bağlanma alt boyut puanlarının etkisi Backward seçim yöntemli regresyon analizi ile analiz edilmiştir. Regrasyon analizi varsayımlarını sağlamak amacıyla değişkenler arasındaki doğrusal ilişki Pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir. Çarpıklık, basıklık (normal dağılım için -1,5 ile 1,5 arasında olması beklenir) ve VIF (5’den küçük olması çoklu bağlantı olmadığını gösterir) değerleri ile açıklayıcılık katsayısı, modelin tümel test sonuçları, Durbin Watson değeri de raporlanmıştır (Alpar, 2021; Tabachnick & Fidell, 2013)

III. BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu bölümde sürekli öfke ve öfkeyi ifade tarz ölçeği, duygusal özerklik, yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri – ilişki yapıları, çocuk yetiştirme stilleri ve araştırmacının hazırlamış olduğu kişisel bilgi formu aracılığıyla araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgulara değinilmektedir.

Araştırmanın temel değişkenleri, duygusal özerklik, bağlanma organizasyonu ve çocuk yetiştirme stilleri olmakla birlikte araştırmanın kişisel bilgi formunda yer alan bazı değişkenlerin sürekli öfke ve öfke ifade ediş bilimlerine göre farklılaştığı görülmüştür. Bu bulguların alan yazına ve kendinden sonraki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünüldüğü için araştırmanın bulgular kısmında yer alan regresyon analizlerinin yanı sıra farklılık analizlerine de yer verilmiştir.

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerinin puanlarının gruplara göre farklılaşıp farklılaşmadığı test etmek için t testi ve Mann Whitney U testi ile hesaplanmıştır. Sonuçlar; tablo 3.1, tablo 3.2, tablo 3.3, tablo 3.4. ve tablo 3.5’te yer verilmiştir.

Tablo 3. 1 : Cinsiyete göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi

	Cinsiyet	Ortalama	Std Sapma	T	p değeri
Öfke	Sürekli	Kız	2,1422	-1,331	,184
		Erkek	2,2032		
	İçe	Kız	2,2713	,951	,342
		Erkek	2,2317		
	Dışa	Kız	2,1196	-,512	,609
		Erkek	2,1441		
	Kontrol	Kız	2,4389	-,146	,884
		Erkek	2,4460		

Cinsiyete göre öfke alt boyutlarının değişip değişmediği ile ilgili yapılan t testi sonucunda puanların anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 3. 2. : Anne eğitim düzeylerine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi

		Eğitim Düzeyi	Ortalama	Std Sapma	H	p değeri
Öfke	Sürekli	Okur-yazar değil	2,2640	,50073	2,416	,660
		İlkokul	2,1596	,60951		
		Ortaokul	2,2174	,62276		
		Lise	2,1977	,56948		
		Üniversite	2,1175	,59045		
	İçe	Okur-yazar değil	2,5450	,56582	8,913	,063
		İlkokul	2,2728	,55281		
		Ortaokul	2,1970	,60482		
		Lise	2,2340	,46426		
		Üniversite	2,2177	,51490		
	Dışa	Okur-yazar değil	2,2100	,62471	1,268	,867
		İlkokul	2,1303	,64857		
		Ortaokul	2,1658	,61771		
		Lise	2,1231	,57939		
		Üniversite	2,1023	,60453		
	Kontrol	Okur-yazar değil	2,4150	,49175	2,851	,583
		İlkokul	2,4346	,61992		
		Ortaokul	2,3641	,59319		
		Lise	2,4859	,59921		
		Üniversite	2,4712	,73827		

^{a,b} Farklı harfli gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Anne eğitim düzeyine göre öfke alt boyutlarının puan ortalamalarının değişip değişmediği ile ilgili yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda, annenin eğitim

düzeyine göre ergenlerin öfke ve öfke ifade etme tarzında anlamlı farklılık gözlenmemiştir.

Tablo 3. 3 : Baba eğitim düzeylerine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi

	Eğitim Düzeyi	Ortala ma	Std Sapma	H	p değeri
Öfke	Sürekli	Okur-yazar değil	2,4500	,64850	6,128 ,190
		İlkokul	2,1155	,56314	
		Ortaokul	2,2281	,63291	
		Lise	2,2174	,62069	
		Üniversite	2,1292	,57241	
	İçe	Okur-yazar değil ^a	2,8500	,48876	11,326 ,023
		İlkokul ^b	2,2403	,56633	
		Ortaokul ^b	2,2461	,55413	
		Lise ^b	2,2660	,54099	
		Üniversite ^b	2,2267	,49606	
	Dışa	Okur-yazar değil ^{b,d}	2,6375	,64939	14,107 ,007
		İlkokul ^{c,e}	2,0573	,58244	
		Ortaokul ^c	2,2279	,70571	
		Lise ^{b,c,e}	2,2083	,64848	
		Üniversite ^a	2,0484	,55400	
	Kontrol	Okur-yazar değil	2,6750	,53748	8,045 ,090
		İlkokul	2,3921	,59689	
		Ortaokul	2,4010	,60587	
		Lise	2,3872	,64586	
		Üniversite	2,5413	,66168	

^{a,b} Farklı harfli gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

^{c,d} Farklı harfli gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

^e Aynı harfli gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Baba eğitim durumuna göre öfke alt boyutlarının puan ortalamalarının değişip değişmediğiyle ilgili yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; içe öfke ($H=11,326$, $p<0,001$) ve dışa öfke ($H=14,107$, $<0,001$), anlamlı şekilde farklılaşmıştır.

Tablo 3. 4 : Kardeş sayılarına göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi

		Kardeş Sayısı	Ortalama	Std Sapma	F	p değeri
Öfke	Sürekli	1	2,0136	,56346	1,624	,198
		2	2,1823	,57267		
		3+	2,1800	,60958		
	İçe	1	2,2301	,54582	,109	,897
		2	2,2443	,53685		
		3+	2,2606	,54044		
	Dışa	1 ^a	1,8864	,51632	3,690	,025
		2 ^b	2,1511	,57241		
		3+ ^b	2,1458	,64930		
	Kontrol	1	2,6506	,63026	2,693	,068
		2	2,4460	,67816		
		3+	2,4179	,60820		

^{a,b} Farklı harfli gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Kardeş sayısına göre düzeyine göre öfke alt boyutlarının puan ortalamalarının değişip değişmediği ile ilgili yapılan F testi sonucunda dışa öfke ($F=3,690$; $p=0,025$) puanları anlamlı şekilde farklılaşmıştır.

Tablo 3. 5 : Psikolojik desteğe göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutlarının farklılıklarının belirlenmesi

		Psikolojik Destek	Ortalama	Std Sapma	U	p değeri
Öfke	Sürekli	Evet	2,5941	,75703	-2,905	,004
		Hayır	2,1590	,58747		
	İçe	Evet	2,4706	,61002	-1,240	,215
		Hayır	2,2477	,53632		
	Dışa	Evet	2,5441	,74992	-2,476	,013
		Hayır	2,1201	,61320		
	Kontrol	Evet	2,2132	,78656	1,956	,050
		Hayır	2,4480	,62995		

Psikolojik destek alma durumuna göre öfke alt boyutlarının puan ortalamalarının değişip değişmediği ile ilgili yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda; sürekli öfke ($U=-2,905$; $p=,004$) ve dışa yansıtılan öfke ($U=-2,476$; $p=0,013$) puanları anlamlı şekilde farklılaşmıştır.

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin boyutunun ve yönünü belirlemek için Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Korelasyon analiz sonucuna göre sürekli öfke, içselleştirilmiş öfke, dışsallaştırılmış öfke ve öfke kontrol boyutları bireyselleşme, ebeveyn bağımlı olmama, ebeveyni idealleştirmeme, ebeveyni bir insan olarak algılama, anne otoriter, anne izin verici / şımartan, baba otoriter, baba izin verici / şımartan, anne kaygı, anne kaçınma, baba kaygı ve baba kaçınma alt boyutları ile anlamlı ilişki bulunurken anne açıklayıcı / otoriter, anne izin verici / ihmalkar, baba açıklayıcı / otoriter ve baba izin verici / ihmalkar alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.6’de yer verilmiştir ve bu tablo ve ayrıntılı bilgiler Ek-1’de yer almaktadır.

Her bir öfke alt boyutu üzerinde bireylerin duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve bağlanma alt boyut puanlarının etkisi Backward seçim yöntemli regresyon analizi ile analiz edilmiştir. Çarpıklık, basıklık ve VIF değerleri ile açıklayıcılık katsayısı,

modelin tümel test sonuçları, Durbin-Watson değerleri de raporlanmıştır. Sonuçlar tablo 3.7, tablo 3.8, tablo 3.9 ve tablo 3. 10’da yer verilmiştir.

Tablo 3. 7 : Bağımsız değişkenlerin alt boyutları puanlarının sürekli öfke alt boyutu puanlarının açıklama düzeyleri

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler	B	Beta	T	p değeri	VIF
Sürekli Öfke (Çarpıklık=,462; Basıklık=-,055)	(Constant)	1,575		12,909	<,001	
	Anne Kaçınma	-,015	-,037	-,915	,361	1,261
	Anne Kaygı	,019	,060	1,542	,124	1,173
	Baba Kaçınma	,015	,036	,790	,430	1,543
	Baba Kaygı	-,015	-,048	-,835	,404	2,565
	Anne_Otoriter	,140	,104	2,655	,008	1,176
	Anne_İzin Verici Şımartan	,038	,030	,622	,534	1,743
	Baba_İzin Verici Şımartan	-,121	-,091	-2,328	,020	1,174
	Bireyselleşme	,238	,245	5,851	<,001	1,340
	Ebeveyne bağımlı olmama	,076	,076	1,689	,092	1,533
	Ebeveyni idealleştirmeme	-,072	-,074	-1,663	,097	1,528
	Ebeveynin bir insan olarak algılanması	,033	,030	,729	,466	1,265
R² =,119; s=,561; F= 18,126; p<0,001; DW=1,894						

Sürekli öfke alt boyutu üzerinde 12 bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirildiği çalışmada; sabit terim ($\beta_0=1,575$; $p<0,001$), Anne otoriter ($\beta=,140$; $p=0,008$), Baba izin verici şımartan ($\beta=-,121$; $p=0,020$), Bireyselleşme ($\beta=,238$; $p<0,001$) anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3. 8 : Bağımsız değişkenlerin alt boyutları puanlarının kontrol edilmiş öfke alt boyutu puanlarının açıklama düzeyleri

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler	B	Beta	T	p değeri	VIF
Kontrol (Çarpıklık=,078; Basıklık=-,325)	(Constant)	3,220		24,570	<,001	
	Anne Kaçınma	,008	,018	,440	,660	1,287
	Anne Kaygı	,013	,040	1,035	,301	1,150
	Baba Kaçınma	,002	,005	,099	,921	1,590
	Baba Kaygı	-,013	-,039	-,675	,500	2,566
	Anne_Otoriter	,005	,003	,076	,940	1,444
	Anne_İzin Verici	,037	,027	,586	,558	1,605
	Şımartan					
	Baba_Otoriter	,028	,020	,501	,617	1,249
	Baba_İzin Verici	,195	,138	3,620	<,001	1,094
	Şımartan					
	Bireyselleşme	-,148	-,143	-3,448	,001	1,287
	Ebeveyne bağımlı olmama	-,080	-,075	-1,656	,098	1,529
	Ebeveyni idealleştirmeme	-,108	-,105	-2,321	,021	1,526
	Ebeveynin bir insan olarak algılanması	-,073	-,061	-1,508	,132	1,216
R² =,103; s=,603; F= 19,297; p<0,001 DW=1,907						

Kontrol alt boyutu üzerinde 12 bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirildiği çalışmada; sabit terim ($\beta_0=3,220$; $p<0,001$), Baba İzin Verici Şımartan ($\beta=,195$; $p<0,001$), Bireyselleşme ($\beta=-,148$; $p=0,001$), Ebeveyni idealleştirmeme ($\beta=-,108$; $p=0,021$) anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3. 9 : Bağımsız değişkenlerin alt boyutları puanlarının içselleştirilmiş öfke alt boyutu puanlarının açıklama düzeyleri

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler	B	Beta	T	p değeri	VIF
İçe (Çarpıklık=,274; Basıklık=-,117)	(Constant)	1,512		18,324	<,001	
	Anne Kaçınma	-,005	-,014	-,312	,756	1,547
	Anne Kaygı	,041	,147	3,902	<,001	1,095
	Baba Kaçınma	,006	,017	,410	,682	1,325
	Baba Kaygı	-,019	-,070	-1,249	,212	2,461
	Anne_Otoriter	,053	,044	1,056	,292	1,335
	Anne_İzin Verici	-,014	-,012	-,285	,776	1,404
	Şımartan					
	Baba_Otoriter	,080	,068	1,797	,073	1,103
	Baba_İzin Verici	,023	,019	,412	,680	1,650
	Şımartan					
	Bireyselleşme	,239	,272	7,212	<,001	1,103
	Ebeveyne bağımlı olmama	,030	,033	,844	,399	1,182
	Ebeveyni idealleştirmeme	-,034	-,039	-,873	,383	1,531
	Ebeveynin bir insan olarak algılanması	-,018	-,017	-,434	,664	1,250
R² =,132; s=,503; F= 34,203; p<0,001; DW=1,863						

İçe öfke alt boyutu üzerinde 12 bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirildiği çalışmada; sabit terim ($\beta_0=1,512$; $p<0,001$), Anne Kaygı ($\beta=,041$; $p<0,001$), Bireyselleşme ($\beta=,239$; $p<0,001$) anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3. 10 : Bağımsız değişkenlerin alt boyutları puanlarının dışsallaştırılmış öfke alt boyutu puanlarının açıklama düzeyleri

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler	B	Beta	T	p değeri	VIF
Dışa (Çarpıklık=,616; Basıklık=-,023)	(Constant)	1,326		10,934	<,001	
	Anne Kaçınma	-,027	-,064	-1,588	,113	1,254
	Anne Kaygı	,031	,096	2,480	,013	1,167
	Baba Kaçınma	-,003	-,007	-,149	,882	1,590
	Baba Kaygı	-,009	-,028	-,496	,620	2,569
	Anne_Otoriter	,119	,085	2,147	,032	1,240
	Anne_İzin Verici Şımartan	,009	,007	,141	,888	1,739
	Baba_Otoriter	,067	,049	1,188	,235	1,363
	Baba_İzin Verici Şımartan	-,143	-,104	-2,659	,008	1,193
	Bireyselleşme	,202	,200	4,860	<,001	1,318
	Ebeveyne bağımlı olmama	,093	,089	2,288	,022	1,173
	Ebeveyni idealleştirmeme	-,042	-,041	-,934	,351	1,549
	Ebeveynin bir insan olarak algılanması	,071	,060	1,512	,131	1,257
R² =,141; s=,577; F= 21,971; p<0,001; DW=1,879						

Dışa öfke alt boyutu üzerinde 12 bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirildiği çalışmada; sabit terim ($\beta_0=1,326$; $p<0,001$), Anne Kaygı ($\beta=,031$; $p=0,013$), Baba İzin Verici Şımartan ($\beta=-,143$; $p=0,008$), Bireyselleşme ($\beta=,202$; $p<0,001$), Ebeveyne bağımlı olmama ($\beta=,093$; $p=0,022$) anlamlı bulunmuştur.

IV. BÖLÜM

4. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde yapılan araştırma sonucu elde edilen bulgular doğrultusunda tartışmalara yer verilmektedir.

4.1. Cinsiyet değişkeni açısından sürekli öfke ve öfkeyi ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi

Cinsiyete göre göre öfke alt boyutlarının puan ortalamalarının değişip değişmediği ile ilgili yapılan t testi sonucunda sürekli öfke ve öfkeyi ifade etme tarzı arasında anlamlı fark gözlenmemiştir.

Sürekli öfke, dışsallaştırılmış öfke ve öfke kontrol alt boyut ortalama puanları erkek ergenlerde, içselleştirilmiş öfke boyutu ortalama puanı ise kız ergenlerde daha yüksek çıkmıştır. Ancak hiçbir alt boyut ile cinsiyet değişkeni arasında ilişki saptanmamıştır. Bu bulguları destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Akın & Berkem, 2012; Balkaya & Şahin, 2003; Bilge, 1997; Campano & Munakata, 2004; Kanoğlu, 2008; Karataş, 2008; Kiraz, 2016; Kopper, 1993; Okman, 1999; Thomas, 1989). Ancak literatür taraması yaptığımız zaman sürekli öfke ve öfke ifade ediş biçimleriyle cinsiyet arasında ilişki olduğunu bulan araştırmalar bulunmaktadır (Atik & Kemer, 2008; Boman, 2003; Gündoğdu, 2010; Martin, Watson, & Wan, 2000; Soysal, Can, & Kılıç, 2009). Alan yazında bu farklılığın değişen toplumsal yapısından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Arman (2009), çocukların cinsiyetlerine göre öfke ve öfke ifade tarzlarının farklılık göstermesinin nedeninin toplumun cinsiyet algısından dolayı yani kadınların duygularını daha içe dönük yaşama ve daha çok duygularını kontrolcü yaşamaları yönünde inanış ve tutum sergilenirken erkeklerin ise duygularını dışa vurmaları yönünde destekleyici inanış ve tutum sergilemelerinden kaynaklandığı görüşü hakimdir (Akt.Durar, 2017). Ancak gelişen toplumsal yapı, erkeğe ve kadına yüklenen rollerin cinsiyete dayalı ayrı inanış ve tutum sergilemekten çok kadın ve erkek eşitliğine dayanan tutum ve inanış sergilenmesinden kaynaklı olduğu ve öfke ve öfke tarzlarıyla cinsiyet faktörü arasında farklılık çıkmadığı düşünülmektedir.

4.2. Anne eğitim düzeyi değişkeni açısından sürekli öfke ve öfkeyi ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi

Anne eğitim düzeyine göre öfke alt boyutlarının puan ortalamalarının değişip değişmediği ile ilgili yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; annenin eğitimine göre ergenlerin öfke ve öfke ifade etme tarzında anlamlı farklılıklar gözlenmemiştir

Fakat alan yazın incelediğimizde anne eğitimiyle sürekli öfke ve öfkeyi ifade ediş biçimleri arasında farklılık saptayan çalışmalar da bulunmaktadır. Annesi okur – yazar olmayan bireylerin öfke kontrollerinin annesi okur – yazar olan bireylere göre daha düşük olduğunu saptamıştır (Gürçam, 2017). Alan yazın incelemesi yapıldığında bizim çalışmamızı destekler nitelikte yani anne eğitimiyle sürekli öfke ve öfkeyi ifade ediş biçimleri arasında anlamlı ilişki saptanmayan çalışmalar bulunmaktadır (Fiyakalı, 2008; Olmuş, 2001; Yeğen, 2008). Farklılık çıkmamasının nedeninin annenin çocuğuyla olan ilişkisinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Annenin eğitim seviyesinin düşük veya yüksek olması, annenin çocuğuna yönelik gösterdiği sevgiyi, anlayışı, onu anlayabilmesini ve onu anlayışla karşılaşmasını etkilemediğinden ve ebeveynlerin bu tutumları sergilemelerinden dolayı da çocuklarının öfke kontrollerini ve öfkelerini sağlıklı bir şekilde ifade edebilmelerine destek verebildikleri düşünülmektedir.

4.3. Baba eğitim düzeyi değişkeni açısından sürekli öfke ve öfkeyi ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi

Baba eğitim düzeyine göre öfke alt boyutlarının puan ortalamalarının değişip değişmediği ile ilgili yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; içe öfke ($H=11,326$, $p<0,001$) ve dışa öfke ($H=14,107$, $p<0,001$) puanları anlamlı şekilde farklılaşmıştır.

Baba eğitimi ile içe öfke ve dışa öfke arasında farklılık bulunmuştur. Okur – yazar olmayan babaların çocuklarının diğer öğrenim düzeyindeki babaların çocuklarına göre öfkeyi içe yönlendirdiği bulunmuştur. Ayrıca öğrenim düzeyi okur – yazar olmayan babaların çocuklarının dışa öfkelerinin diğer öğrenim düzeyindeki

babaların çocuklarına göre öfkeyi daha çok dışa yönlendirdiği, lise mezunu olan babaların çocuklarının ise ilkokul mezunu babaların çocuklarına göre öfkeyi dışa yönlendirdikleri bulunmuştur. Bu bulgunun incelendiği çalışmalarda baba öğrenim düzeyi ile öfke ifade tarzı arasında ilişki bulunmadığı yönünde araştırmalar bulunmuştur (Fiyakalı, 2008; Olmuş, 2001; Yeğen, 2008). Aral ve arkadaşları (2004), babanın eğitimi okur-yazar olmayan çocukların saldırganlık puanlarının en yüksek olduğunu bulmuştur (Akt. Kayan, 2012) ve bu bulgular bizim çalışmamızı destekler niteliktedir. Baba eğitim düzeyi düştükçe çocukların öfke kontrollerinin azaldığı ve babanın çocuklarının öfkelerini daha çok içe ya da dışa yansıtma yönünde yetiştirdikleri düşünülmektedir. Baba eğitim düzeyi arttıkça babaların çocuk yetiştirme bilinçleri artmakta ve çocuklarıyla daha iyi iletişim kurabilmektedir. Bu olumlu tutum da çocukların kişiliklerini olumlu yönde etkilediği ve öfke kontrollerini artırdığı söylenebilir.

4.5. Kardeş sayısı değişkeni açısından sürekli öfke ve öfkeyi ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi

Kardeş sayısına göre öfke alt boyutlarının değişip değişmediği ile ilgili yapılan F testi sonucunda ergenlerin dışa öfke ($F=3,690$; $p=0,025$) puanları anlamlı şekilde farklılaşmıştır.

Ergenler üzerine yapılan bir çalışmada kardeş sayısı ile öfke kontrolü arasında anlamlı ilişkinin olduğu bulunmuştur (Özmen et al., 2016). Gençdoğan ve arkadaşları, kardeş sayısı arttıkça ergenlerin öfkelerini daha az dışa vurduklarını saptamışlar ve bu bulgular bizim çalışmamızı destekler niteliktedir (Gençdoğan, Sezer, & İşgör, 2016b). Kardeşe sahip olan bireylerin sorumluluk alma, paylaşma ve örnek alma gibi duyguları pekiştirilip desteklenmektedir. Bu duygu ve becerilere sahip olmalarından dolayı bireylerin öfkelerini kontrol edebilme düzeylerinin artmasına katkı sağlayacağı ve duygularını daha makul ifade etmeleri yönünde etkilediği düşünülmektedir.

4.6. Psikolojik destek alma değişkeni açısından sürekli öfke ve öfke ifade tarzı değişkenlerinin incelenmesi

Psikolojik desteğe göre öfke alt boyutlarının değişip değişmediği ile ilgili yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda; sürekli öfke ($U=-2,905$; $p=,004$) ve dışa öfke ($U=-2,476$; $p=0,013$) puanları anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Psikolojik destek alan ergenlerin sürekli öfke ve dışsallaştırılmış öfke puan ortalamaları almayanlara göre daha yüksektir. Psikiyatrik bir tanı almış ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade biçimleri üzerine bir çalışma yapılmış ve yapılan çalışmada ergenlerin sürekli öfke ve öfke dışa vurma alt ölçeği puanları en yüksekken, öfke kontrol alt boyutu puanları en düşük olduğu saptanmıştır (Taşçı & Besti, 2011).

Ergenlik döneminde psikolojik danışma hizmetlerine sürekli öfke ve öfkesini dışa yönlendiren bireyler başvurmaktadır. İçe yönelen öfke ve kontrol edilen öfke kişinin sosyal uyumunu kısa vadede dışa yönelen öfke gibi belirgin biçimde etkilemediğinden veya tanınması fark edilmesi daha güç olduğundan bireyler öfkenin içe yöneldiği durumlardan çok yıkıcı sosyal davranışların gözlenebildiği öfkenin dışa yöneldiği durumlarda uzmana başvurmaktadır.

4.7. Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar değişkenlerinin sürekli öfke üzerindeki etkilerinin incelenmesi

Sürekli öfke alt boyutu üzerinde 12 bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirildiği çalışmada; sabit terim ($\beta_0=1,575$; $p<0,001$), Anne otoriter ($\beta=,140$; $p=0,008$), Baba izin verici şımartan ($\beta=-,121$; $p=0,020$), Bireyselleşme ($\beta=,238$; $p<0,001$) anlamlı bulunmuştur. Tüm bu bağımsız değişkenler sürekli öfkedeki toplam varyansın ortalama %12'sini açıklamaktadır. Beta katsayısına göre etkisi en yüksek olan bağımsız değişkenin ise duygusal özerkliğin bireyselleşme ($\beta=,238$) alt boyutu olduğu saptanmıştır.

Ebeveyn tutumu ile öfke arasındaki ilişkiyi incelemiş ve aile içinde sosyalleşmeleri kısıtlanmış ergen bireylerin öfkelerini kontrol etmekte zorlandıkları ve daha saldırgan davranış sergilediklerini saptamıştır (Montemayor, 1983). Başka bir çalışma ise ebeveynlerini destekleyici ve sıcak olarak gören ergenlerin öfkelerini

kontrol edebilirken, ebeveynini denetleyici bulan ergenlerin öfkelerin kontrol etmekte zorlandıklarını bulmuştur. Başka bir çalışma da ebeveynini baskıcı tanımlayan kişilerin sürekli öfke düzeyleri diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur (Albayrak & Kutlu, 2009b). Otoriter, baskılayıcı stile sahip olan ebeveynler sevgilerini çocuklarına tam olarak göstermemektedir, ilişkileri mesafelidir, çocuklarına her zaman kendi isteklerini yaptırmak istemektedir, çocuklarıyla çok fazla iletişime girmemektedir (A. Güngör, 2002) ; onlarla ilgili karar verirken onların fikirlerini almamaktadırlar, çoğunlukla ceza yöntemini kullanmaktadır (Acar, 2015). Sonuç olarak ebeveynlerinin tüm bu davranışlarından dolayı da ergenlerde sürekli öfkenin oluşmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

İzin verici / şımartan tutumu benimseyen aileler çocuklarına karşı ilgi ve sevgileri çok yüksektir. Ancak çocuklarının olumsuz davranışlarına yönelik çok müdahalede bulunmamaktadırlar. Çocuklarının davranışlarını sınırsız kabul etmekte ve cezaya başvurmamaktadırlar. Çocuklarının davranışları üzerinde kontrolleri oldukça düşüktür (Sümer & Güngör, 1999). Ailenin çocuğun olumsuz davranışları üzerindeki düşük kontrol ergenin yaşadığı öfke duygusunu normalleştirip ergendeki sürekli öfke düzeyini artırabileceği düşündürmektedir.

Çocukların bireyselliklerinin desteklenmediği aile ortamlarında çocuklar ailelerine karşı düşmanca duygular besleyebilmekte ve çevrelerine de olumsuz davranışlar sergileyebilmektedir (Acar, 2015). Bireyselliğini tam anlamıyla kazanamayan ergen ailesiyle sürekli çatışma halindedir ve bu durum da ergende sürekli öfke duygusunun oluşmasını tetiklemektedir.

4.8. Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar değişkenlerinin kontrol edilmiş öfke üzerindeki etkilerinin incelenmesi

Kontrol edilmiş boyutu üzerinde 12 bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirildiği çalışmada; sabit terim ($\beta_0=3,220$; $p<0,001$), Baba İzin Verici Şımartan ($\beta=,195$; $p<0,001$), Bireyselleşme ($\beta=-,148$; $p=0,001$), Ebeveyni idealleştirmeme ($\beta=-,108$; $p=0,021$) anlamlı bulunmuştur. Tüm bu bağımsız değişkenler kontrol edilmiş öfkedeki toplam varyansın ortalama %10'unu

açıklamaktadır. Beta katsayısına göre etkisi en yüksek olan bağımsız değişkenin ise ebeveyn stilleri baba izin verici / şımartan ($\beta=,138$) alt boyutu olduğu saptanmıştır.

Çocuk dünyaya ilk geldiğinden itibaren ebeveyniyle etkileşim halindedir ve bu dönemde ebeveyn tutumları kişinin şekillenmesinde ve duygularını ifade etmesinde büyük önem taşımaktadır (Sezer, 2010). Steinberg(2007), ebeveynin çocuğunun bireyselliğini desteklenmesi, çocuğunun bulunduğu girişimlerini desteklenmesi de önem arz etmektedir. Çocuğun bireyselliğinin desteklenmemesi sonucu çocuk anne ve babasına düşmanca tavırlar besleyebilmektedir ve bu nedenle çevresine de olumsuz tavırlar sergilemektedir (Acar, 2015). İdealleştirme boyutu, duygusal özerkliğin gelişen ilk boyutlarından ve bireyselleşme boyutunun ilk işaretlerinden biri ise ergenin anne ve babasından idealleştirmekten vazgeçmesidir (Akt. Çoban, 2013). Tüm bunlar sonucunda çocuğun ebeveyni idealleştirmemesi ve ailenin çocuğun bireyselliğini desteklenmesi çocuğun duygularını kontrol etmesinde etkili olduğundan dolayı bu bireylerin öfke kontrollerinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Çocuklarını izin verici / şımartan ebeveyn stiliyle yetiştiren aileler çocuklarının her istediklerini yaptıklarından dolayı çocuk okul gibi farklı sosyal ortamlara girdikleri zaman engellenme ve arzu ve isteklerini kontrol etmeye alışık olmadıkları için konsantrasyon uyum gibi davranışlar göstermekte güçlük yaşamaktadırlar (Şendil, 2003). Ancak bizim çalışmamızda bu bulguların tam tersine babası izin verici / şımartan stil benimseyen ergenlerin öfke kontrol boyutunun daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu farklılığın nedeninin ise toplumumuzda çocuk yetiştirmede rolü daha çok anneye yüklemesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

4.9. Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar değişkenlerinin içselleştirilmiş öfke üzerindeki etkilerinin incelenmesi

İçselleştirilmiş öfke alt boyutu üzerinde 12 bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirildiği çalışmada; sabit terim ($\beta_0=1,512$; $p<0,001$), Anne Kaygı ($\beta=,041$; $p<0,001$), Bireyselleşme ($\beta=,239$; $p<0,001$) anlamlı bulunmuştur. Tüm bu bağımsız değişkenler içselleştirilmiş öfkedeki toplam varyansın ortalama %13'ünü açıklamaktadır. Beta katsayısına göre etkisi en yüksek olan bağımsız değişkenin ise duygusal özerkliğin bireyselleşme ($\beta=,272$) alt boyutu olduğu saptanmıştır.

Aile iklimi denetleyici olarak algılayan ergenlerin öfkelerini kontrol etmekte zorlandıklarını, daha çok öfkelerini içselleştirdiklerini ve kolayca ifade edemediklerini saptamıştır (Olmuş, 2001). Sürekli ailesinin denetimi altında kalan ergen kendi duygu ve düşüncelerini yansıtamamakta ve tam anlamıyla bireyselleşme sürecini tamamlayamamakta. Bireyselleşme sürecinin tamamlanamamasından ve kendilerini özgürce ifade etmelerine izin verilmemesinden dolayı duygularını daha çok içe yansıttıkları düşünülmektedir.

Yapılan bir çalışmada güvensiz bağlanma stilleri ile bastırılmış öfke arasında ilişki olduğunu saptamıştır (İmamoğlu, 2003). Başka bir çalışma ise kaygılı bağlanma gösteren bireylerin güvenli bağlanma gösteren bireylere oranla daha çok öfkeli oldukları bulunmuştur (Muris, Meesters, Morren, & Moorman, 2004). Aile ortamındaki gerginlik ve ihtiyaç halinde ebeveynlerden alınan destek yoksunluğu ergenin öfkesi ve öfke ifadesi üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu düşündürmektedir.

Kernberg (2017), bebek hayatını devam ettirmek için annesinden yalnızca süt emmekle yetinmez annesinin benliğini kendi içine alarak annesiyle özdeşim kurarak annesinin gözü ile kendine bakmaktadır. Çocuğun bakımını üstlenen kişinin ya da annenin bebeğe yeteri kadar ilgiyi ve desteği vermemesi, bebeğe vermiş olduğu yoğun değersizlik ve sevgisizlik duyguları öfke duygusunu temelini oluşturmasına neden olabilmektedir (Akt. Aydın & Eker, 2018b). Ergen ebeveyne kaygılı bağlandığı için kaybetme korkusu yaşamaktadır. Bu sebeple öfkesini genellikle birincil bağlanma figürü olan annesine sağlıklı biçimde yapıcı yansıtmaktansa kaybetme ya da onaylanmama korkusundan dolayı öfkelerini içe yönlendirmeyi tercih ediyor olabilirler

4.10. Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar değişkenlerinin dışsallaştırılmış öfke üzerindeki etkilerinin incelenmesi

Dışsallaştırılmış öfke alt boyutu üzerinde 12 bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirildiği çalışmada; sabit terim ($\beta_0=1,326$; $p<0,001$), Anne Kaygı ($\beta=.031$; $p=0,013$), Baba İzin Verici Şımartan ($\beta=-,143$; $p=0,008$), Bireyselleşme ($\beta=.202$; $p<0,001$), Ebeveyne bağımlı olmama ($\beta=.093$; $p=0,022$) anlamlı bulunmuştur. Tüm bu bağımsız değişkenler dışsallaştırılmış öfkedeki toplam varyansın ortalama %14'ünü

açıklamaktadır. Beta katsayısına göre etkisi en yüksek olan bağımsız değişkenin ise duygusal özerkliğin bireyselleşme ($\beta=,200$) alt boyutu olduğu saptanmıştır.

Çocuk dünyaya geldiğinden itibaren ebeveyniyle iletişim içindedir ve ebeveynin sergilediği stiller çocukluktan itibaren ergenin kişiliğinin oluşmasına ve duygularını yaşanmasında ve ifade etmesinde büyük önem taşımaktadır (Sezer, 2010). İzin verici / şımartan ebeveyn stilini benimseyen aileler genellikle evde çocuklarının her istediklerini yapmaktadırlar. Evde her istediği yapılan çocuklar ev dışındaki sosyal ortamlarda engellendikleri zaman arzu ve isteklerini kontrol etmeyi bilmedikleri için uyum göstermekte zorlanmaktadır (Akt. Kantürk, 2014). Dış dünyada engellenen ve her istediği olmayan ergenlerin yaşadıkları olumsuz duyguyu dışarıya yöneltmelerinde etkili olduğu ve dışsallaştırılmış öfkelerinin daha yüksek olabileceği düşünülmektedir.

Temel ve Aksoy (2001), ergenlik dönemi fizyolojik, psikolojik, toplumsal gibi birçok alanda değişikliğin yaşandığı ve bu dönemde ergenin bağımsız olma ve özerklik isteğinin de arttığı bir dönem olarak da tanımlanmaktadır (Akt. Ulu, 2011). Bağımsızlık isteği ise sağlıklı aile ortamlarında çözümlenebilmektedir. Sağlıksız aile ortamlarında ergenlerin bağımsızlık arzusu, genellikle güç gösterilerek, fiziksel kısıtlamalar ile aşılması daha zor bir problem haline dönüşebilmektedir. Ergen ile ebeveyn genellikle bu noktada çatışma yaşayabilmektedir (Aydın, 1997). Bu bilgiler doğrultusunda sağlıklı bir şekilde bireyselleşme ve bağımsızlaşma dönemlerini tamamlayamayan ergenlerin aileleriyle yaşadıkları çatışmalar nedeniyle öfkelerini daha çok dışı vurarak yansıttıkları düşünülmektedir.

Yapılan çalışmalara göre ebeveynine güvensiz bağlanan bireylerin daha öfkeli olduğu, saldırganlık ve şiddet içeren davranışları daha çok sergiledikleri bulunmuştur (Doyle et al., 2009). Literatür taraması yaptığımızda destekler nitelikte çalışmalar bulunmaktadır (Balşık Kaya, 2019; Çelik, 2006; Kaplan & Aksel, 2013b). Klein (2012), öfke duygusunun ilk olarak bebeğin annenin memesine ulaşamaması sonucunda başladığını söylemektedir. Annesini kendisinden ayrı bir nesne olarak göremeyen bebek haz nesnesine rahatlıkla ulaşamadığı zaman öfkelenir (Aydın & Eker, 2018a). Güvenli bağlanmanın gerçekleşmediği bireylerde öfke ve öfke dışavurumuyla ilgili problem yaşama olasılığı daha yüksektir.

Öfke, bireylerin planlarının, isteklerinin ve ihtiyaçlarının engellenmesi, haksızlık, adaletsizlik ve kendi benliklerinin, güvenliklerinin tehlikede olduklarını algıladıklarında hissedilen duygulardan birisidir. Ayrıca öfke duygusu bireylerin kendilerini savunmak veya karşısındakini uyarmak için ortaya koydukları duygulardan birisidir(Gençdoğan, Sezer, & İşgör, 2016a). Annesi otoriter olan ve ona kaygılı bağlanan bir çocuk aynı zamanda bireyselleşmiş ve kendini ebeveynlere bağlı hissetmiyorsa o zaman öfkesini dışı vurarak göstermektedir.

V.BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ergenlerde sürekli öfke ve öfkeyi ifade ediş biçimleri ile duygusal özerklik, bağlanma organizasyonu ve ebeveynlik stilleri arasındaki ilişki incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar bulunmuştur;

Sürekli öfke alt boyutu ile anne otoriter, baba izin verici / şımartan ve bireyselleşme alt boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırmanın bulgularına baktığımızda ebeveynlik stillerinin sürekli öfke ve öfke ifade ediş biçimlerini yordadığı görülmüştür. Özellikle ebeveynlik stillerinin anne otoriter ve baba izin verici / şımartan alt boyutlarının sürekli öfke ve öfkeyi ifade ediş biçimiyle ilişkisi olduğu saptanmıştır. Ebeveynin benimsediği olumlu ebeveynlik stili ergenlerin ruh sağlığı etkilemekte, duygularını yaşama ve yansıtma larını olumlu yönde etkilediğini söyleyebilmekteyiz.

İçe öfke alt boyutu ile anne kaygı ve bireyselleşme alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bilgiler doğrultusunda sürekli öfke ve öfke ifade problemi yaşayan ergenlerde sadece bireysel destek vermek yerine altında yatan sebeplere bakılmalı ve ebeveyne bağlanma ile ilgili problemler var mı yok mu tespit edilmelidir. Çünkü ebeveyne güvensiz bağlanan ergenler daha fazla sürekli öfke ve öfke ifade problemleri yaşamakta ve bu nedenle de ergenin bağlanma örüntüleri tekrar gözden geçirilmelidir.

Dışa öfke alt boyutu ile anne kaygı, baba izin verici / şımartan, ebeveyne bağımlı olmama ve bireyselleşme arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırmanın bulgularına baktığımızda duygusal özerkliğin ve bağlanma ölçütünün sürekli öfke ve öfke ifade ediş biçimlerini yordadığı görülmüştür. Özellikle duygusal özerkliğin bireyselleşme ve ebeveyne bağımlı olmama alt boyutlarının sürekli öfke ve öfkeyi ifade ediş biçimiyle ilişkili olduğu saptanmıştır.

Öfke kontrol alt boyutu ile baba izin verici / şımartan, bireyselleşme ve ebeveyni idealleştirmeme alt boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Atılman

davranış örüntüsü bireylerin duygularını uygun ifade etme konusunda bireylere yardım etmektedir ve ailesinden sağlıklı şekilde kopabilen ve bireyselleşebilen bireyler duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade edebilmektedir. Kurthan (1998), atılganlık bireyin kendi hakkını koruyabilme, duygu ve düşüncesini açık şekilde ifade edebilme amacıyla geliştirilen bir çeşit kişilerarası ilişki biçimidir (Akt. Kiraz, 2016).

Bu sonuçlar doğrultusunda bundan sonraki çalışmalara yönelik öneriler şu şekilde sıralanmıştır;

- Öfke ifade ediş biçimi ve ebeveyn tutumları, duygusal özerklik ve bağlanma organizasyonuna yönelik daha büyük örnekleme yer vererek daha kapsamlı bir çalışma yapılması önerilebilir.
- Çalışmada ergenlerin yaş, okul, anne ve babanın birlikte yaşayıp yaşamadığı, ekonomik gelir gibi değişkenlerine yer verilmemiştir. Bundan sonraki çalışmalar bu değişkenlere de yer vererek daha kapsamlı bir çalışma yapabilir.
- Araştırmada sadece nicel araştırma yöntemlerine yer verilmiştir. Sonraki çalışmalar nitel araştırma yöntemlerine de yer vererek hem daha ayrıntılı hem de ergenlerin ve ailelerin de bu konudaki görüşlerine yer verilebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda ergenlik döneminde öfke ile ilgili problem yaşayan ailelere ve ergenlere yönelik öneriler şu şekilde sıralanmıştır;

- Bu bilgiler doğrultusunda ebeveynlerin otoriterlerinin çocuğun bireyselleşmesini yok edecek düzeyde olmaması ve tamamen de serbest bırakmamaları gerektiği daha çok demokratik stil benimseyen davranış göstermeleri uygun olabileceği düşünülmektedir ve bu bilgilerin ailelere yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.
- Özellikle baba ve baba adayları için ebeveynlik stilleri ve çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini anlatan seminerler düzenlenmeli ve çocuklarına karşı daha anlayışlı ve demokratik tutum sergilemelerini teşvik ederek çocukların davranışlarının olumlu yönde gelişmesine katkı sağlanabilir.
- Anne ve babalara ve anne baba adaylarına ebeveyn tutumları, bağlanma stilleri ve çocuklar üzerindeki etkilerini anlatan seminerler düzenlenmeli ve çocuklarına karşı sergiledikleri demokratik tutum ve güvenli bağlanma ile

çocuklarının davranışlarının ve duygu yansıtmalarının olumlu yönde gelişmesine katkı sağlamaları yönünde destek ve bilgi verilmelidir.

- Aile eğitimlerine sadece ergenlik döneminde yer verilmeyip güvenli bağlanmanın temelini atıldığı bebeklik ve çocukluk döneminde de yer verilmelidir. Böylelikle güvenli bağlanan ergenler, ergenlik dönemindeki duygusal özerklik dönemini de sağlıklı bir şekilde tamamlayıp, ailelerin çocuklarının bu kritik dönemlerini anlama ve nasıl davranma konusunda becerilerini önceden kazanmaları ve bu dönemde çocuklarını daha iyi anlayabilme ve doğru tutum sergileyebilmeleri yönünde desteklendiğinden ergenlerin bu dönemi daha sağlıklı şekilde atlatmaları ve duygularını ve öfkelerini kontrol ederek daha makul düzeyde ifade etmeleri yönünde desteklenmiş olur.
- Hem bireye öfke duygusunu kontrol etme, baş etme becerilerine yönelik eğitimler verilirken hem de ebeveynlerin daha kabul edici, ergenin duygularını anlayan ve ona fırsatlar veren tutum ve davranışlarda bulunmaları yönünde eğitim ve seminerler verilebilir.
- Bazı aileler olumlu ebeveynlik stillerini bilmediğinden uygulamaya geçemezken, bazı aileler ise bu becerilerin nasıl uygulamaya geçirileceği hakkında bilgi ve desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Anne ve babanın çocuğuyla yaşadığı problemleri çözme becerisine sahip olmaması çocuğun öfke yaşamasına neden olabilmektedir. Bu nedenle aile eğitimlerinde sadece ergenlik dönemiyle değil çocukluk dönemiyle ilgili bilgilere de yer verilmelidir. Ayrıca bu eğitimler sadece ergen bireye sahip ailelere değil ebeveyn olmaya hazırlanan tüm çiftlere olumlu ebeveynlik becerilerini kazandırma adı altında eğitimler verilmelidir. Böylece sadece ergenlere yönelik önleyici programlar değil çocuklar için de önleyici programlar düzenlenmiş olur.

Bu sonuçlar doğrultusunda okul rehberlik servisi ve ruh sağlığı çalışanlarına yönelik öneriler şu şekilde sıralanmıştır;

- Gerek rehberlik merkezlerinde gerekse ruh sağlığı çalışanlarının hazırlayacağı müdahale programlarına ebeveyn ve ebeveyne güvenli bağlanma örüntüsü de eklenmelidir. Böylelikle sürekli öfke ve öfke ifade problemlerini işbirliği içerisinde daha sağlam adımlarla çözüme kavuşturulabileceği düşünülmektedir.
- Ebeveynlik stilleri ergenlerin yaşadığı öfke problemini etkilediğinden okul rehberlik servisleri ve ruh sağlığı alanında çalışan uzmanları aile odaklı müdahale programları geliştirmeleri ve uygulamaları önerilmektedir. Ergenlere öfkenin nedenleri, öfkelerini kontrol edebilme ve sağlıklı yansıtmaları, problem çözebilme, öfke kontrol ve iletişim becerileri üzerine eğitimler verilmelidir. Ayrıca ergenlik dönemine ait ruhsal değişikliklere yönelik bilgilendirme yapmalı ve bunlara yönelik ergenlere bilgi kaynakları, kitaplar önerilmelidir.
- Anne ve babaların ergenlerin öfke tutumlarına karşı nasıl davranacaklarına yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılarak aile katılımlarının artırılması teşvik edilebilir.
- Öfke duygusunun olumlu ifade edilmesi yönelik okullarda eğitimler düzenlenmelidir.
- Yaptığımız çalışmadan ve alan yazından elde edilen bilgiler doğrultusunda okul rehberlik servisleri, ocuk ruh sağlığı uzmanları ve ebeveynleri bu konuda daha duyarlı hale getirilmesi ve gerekli çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Abaslı, K., Polat, Ş., & Özet, M. B. Duygusal özerklik ve öğrenci yılmazlığı arasındaki ilişkilerin öğrenci görüşlerine göre incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-15.
- Acar, S. B. (2015). *Ön ergenlerde öfke ve öfke ifade tarzlarının yordayıcısı olarak anne baba tutumu ve örselenme yaşantılarının incelenmesi*. İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.,
- Adana, F., & Arslantaş, H. (2011). Ergenlikte öfke ve öfkenin yönetiminde okul hemşiresinin rolü.
- Akarsu, B., & Akarsu, B. (2019). Bilimsel araştırma tasarımı.
- Akın, E., & Berkem, M. (2012). İntihar girişiminde bulunan ergenlerde öfke ve dürtüsellik. *Marmara Medical Journal*, 25(3), 148-152.
- Akman, Y., Abaslı, K., & Polat, Ş. (2018). Duygusal özerklik, öğrenci yılmazlığı, öğretmene güven ve problem çözme becerilerine yönelik algı arasındaki ilişkilerin öğrenci görüşlerine göre incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(3), 987-1012.
- Albayrak, B., & Kutlu, Y. (2009a). Ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3), 57-69.
- Albayrak, B., & Kutlu, Y. (2009b). Ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler.
- Alpar, R. (2020). Spor, Sağlık, Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlilik; Detay Yayıncılık; 6. Baskı.
- Alpar, R. (2021). Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler; Detay Yayıncılık; 6. Baskı.
- Arslan, E. (2008). Bağlanma stilleri açısından ergenlerde Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- Aslan, & Sevinçler-Togan, S. (2009). Duygu yönetimine bir hizmet: Ergen öfke değerlendirme ölçeği Türkçe versiyonu (Adolescent Anger Rating Scale-AARS). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 369-400.

- Aslan, S., & Güven, M. (2010). Bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığı. *Eğitim Ve Bilim*, 35(157).
- Atik, g., & Kemer, g. (2008). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki zorbalığı yordamada problem çözme becerisi, sürekli öfke-öfke ifade tarzları ve fiziksel özyeterliliğin rolü. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Aydın, B. (1997). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Aydın, M., & Eker, E. (2018a). Bağlanma Stillerinin Damgalama Davranışıyla İlişkisinin Öfke İfade Tarzı Açısından İncelenmesi.
- Aydın, M., & Eker, E. (2018b). Bağlanma stillerinin damgalama davranışıyla ilişkisinin öfkeifade tarzı açısından incelenmesi.
- Bahadır, R. Y. (2018). *Lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin anne baba tutumları ve başa çıkma stilleri açısından incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Balkaya, F., & Şahin, N. H. (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14(3), 192-202.
- Balışık Kaya, N. (2019). *Liseli ergenlerin ebeveyne bağlanma stilleri, empati düzeyleri ve saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı,
- Baytemir, K. (2016). Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliliğin aracılığı. *Eğitim ve Bilim*, 41(186).
- Bilge, F. (1997). Eğitim bilimleri öğrencilerinin sürekli kızgınlık düzeyleri ve kızgınlıklarını ifade biçimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13).
- Bolattekin, A. (2014). *Anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Boman, P. (2003). Gender differences in school anger. *International Education Journal*, 4(2), 71-77.
- Bulut, S. (2018). *Lise Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarına Göre Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Campano, J. P., & Munakata, T. (2004). Anger and aggression among Filipino students. *Adolescence*, 39(156).
- Chen, C.-Y., Lo, F.-S., Chen, B.-H., Lu, M.-H., Hsin, Y.-M., & Wang, R.-H. (2017). Pathways of emotional autonomy, self-care behaviors, and depressive symptoms on health adaptation in adolescents with type 1 diabetes. *Nursing outlook*, 65(1), 68-76.
- Cheverikina, E. A., Kora, N. A., Badalyan, J. V., Klimova, T. V., Yeremeyeva, T. S., Mokeyeva, E. V., & Masalimova, A. R. (2015). The correlation between parental attitude and susceptibility to drug addiction among students. *Review of European Studies*, 7(1), 5.
- Cömert, I. T., & Ögel, K. (2014). Madde Kullanan Ergenlerin Bağlanma Stilleri. *Addicta: The Turkish Journal On Addictions*, 1(1), 9-40.
- Çelik, H. (2006). Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri, bağlanma tarzları ve kişilerarası şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesi.
- Çetin, N., Aytar, A. G., Pak, M. D., & Artık, A. (2016). Ergenlerde anne-baba ve arkadaşlara bağlanma biçimleri ile romantik ilişkilerde sorun çözmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 79-95.
- Çoban, A. E. (2013). Türkiye’de ergenlerin duygusal özerkliklerinin bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(169).
- Demir, M., & Karabacak, A. (2017). Ergenlerin duygusal özerkliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 427-442.
- Deniz, Karakuş, Ö., Tra, Z., Eldeleklioğlu, J., Özyeşil, Z., & Hamart, E. (2013). Parental attitude perceived by university students as predictors of subjective well-being and life satisfaction.
- Deniz, M., & Bakioglu, F. (2017). Ergenlerde sır saklamanın duygusal özerklik, ahlaki olgunluk, yalnızlık, utangaçlık ve sosyal destek açısından incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(3), 1118-1133.
- Doğan, T. (2016). Ergenlerde Ana-Babaya Bağlanma: Türkiye Profili. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(4), 406-419.

- Doyle, A. B., Lawford, H., & Markiewicz, D. (2009). Attachment style with mother, father, best friend, and romantic partner during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 19(4), 690-714.
- Duchesne, S., Ratelle, C. F., Poitras, S.-C., & Drouin, E. (2009). Early adolescent attachment to parents, emotional problems, and teacher-academic worries about the middle school transition. *The Journal of Early Adolescence*, 29(5), 743-766.
- Durar, H. (2017). *12-13 yaş ergenlerde öfke ve öfke dışavurumunun depresyon düzeyleriyle ilişkisi*. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erden Çevikbaş, P. (2018). Ortaokul ve lise öğrencilerinin adil dünya inançlarının denetim odağı ve anne baba tutumu açısından gelişimsel olarak incelenmesi.
- Eser, D. T., & Üstün, B. (2011). Psikiyatrik bozukluğu olan ergen ve ebeveynlerinin öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Psychiatric Nursing*, 2(3), 111-116.
- Fearon, P., Shmueli-Goetz, Y., Viding, E., Fonagy, P., & Plomin, R. (2014). Genetic and environmental influences on adolescent attachment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(9), 1033-1041.
- Fiyakalı, C. N. (2008). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılması*.
- Fraley, R. C., Heffernan, M. E., Vicary, A. M., & Brumbaugh, C. C. (2011). The experiences in close relationships—relationship structures questionnaire: A method for assessing attachment orientations across relationships. *Psychological assessment*, 23(3), 615.
- Garber, J., & Little, S. A. (2001). Emotional autonomy and adolescent adjustment. *Journal of Adolescent Research*, 16(4), 355-371.
- Gençdoğan, B., Sezer, F., & İşgör, İ. Y. (2016a). İçten / dıştan denetimlilik ve öfke kontrol düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 1-14.

- Gençdoğan, B., Sezer, F., & İşgör, İ. Y. (2016b). İçten/dıştan denetimlilik ve öfke kontrol düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 1-14.
- Gresham, D., Melvin, G. A., & Gullone, E. (2016). The role of anger in the relationship between internalising symptoms and aggression in adolescents. *Journal of child and family studies*, 25(9), 2674-2682.
- Gündoğdu, R. (2010). 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 257-275.
- Gündoğmuş, G. (2017). *Yalnızlık düzeyinin yordanmasında anne baba tutumları ve okul tükenmişliği*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim ...,
- Güneş, E. (2018). *Zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim ...,
- Güngör, A. (2002). *Gelişim ve öğrenme. toplumsal ve duygusal gelişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güngör, D., & Bornstein, M. H. (2010). Culture-general and-specific associations of attachment avoidance and anxiety with perceived parental warmth and psychological control among Turk and Belgian adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(5), 593-602.
- Gürçam, Ç. (2017). *Yetişkinlerde bağlanma stilleri ile öfke denetimi ve yaşam doyumu arasındaki ilişki*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Gürler, A. (2017). *Ergenlerde anne baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi: Başakşehir örneği*. İstanbul Ticaret Üniversitesi,
- Hamarta, E., Baltacı, A. G. Ö., Üre, Ö., & Demirbaş, U. P. D. E. (2010). Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 73-82.
- Houlberg, B. J., Sheffield Morris, A., Cui, L., Henry, C. S., & Criss, M. M. (2016). The role of youth anger in explaining links between parenting and early

- adolescent prosocial and antisocial behavior. *The Journal of Early Adolescence*, 36(3), 297-318.
- İmamoğlu, S. (2003). Öğretmen adaylarının öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.
- İnanç, L., Altıntaş, M., & Barış, T. (2017). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile kişilik yapıları arasındaki ilişki. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5 S), 1731-1745.
- Jabeen, F., Anis-ul-Haque, M., & Riaz, M. N. (2013). Parenting styles as predictors of emotion regulation among adolescents. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 28(1).
- Kanak, M., Bilbay, A., & Balta, D. (2017). Ergenlerin akrana bağlanma stillerinin umutsuzluk düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(6), 492-503.
- Kanoğlu, E. (2008). *Lise öğrencilerinin öfke düzeyleri ve öfke ifadelerinin incelenmesi*. Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
- Kantürk, Y. (2014). *Psikolojik danışmanlık ve eğitim merkezlerine başvuran çocuklar ve annelerinin çocukluk dönemi istismar yaşantıları, depresyon düzeyleri, kendini açma davranışları ve annelerin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir çalışma*. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Kaplan, B., & Aksel, E. Ş. (2013a). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasında ilişkinin incelenmesi *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(1), 20-49.
- Kaplan, B., & Aksel, E. Ş. (2013b). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 1(1).
- Karababa, A., & Dilmaç, B. (2015). Ergenlerde insani değerlerin sürekli öfke ve öfke ifade biçimlerini yordamadaki rolü. *İlköğretim Online*, 14(3).
- Karabacak, A., & Demir, M. (2017). Özerklik, bağlanma stilleri, bilinçli farkındalık ve duygu düzenleme arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 271-291.
- Karakuş, Ö. (2012). Ergenlerde bağlanma stilleri ve yalnızlık arasındaki ilişki. *Journal of Society & Social Work*, 23(2).

- Karataş. (2016). Ergenlerde bağlanma ve kimlik statüleri: Temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün incelenmesi. In: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri ....
- Karataş, S. (2016). Ergenlerde bağlanma ve kimlik statüleri: temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün incelenmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences*, 17(3).
- Kaya, Ş. (2017). *Ergenlerde ana-babaya bağlanma örüntüsünün benlik saygısı ve yalnızlık ile ilişkisi*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Kayan, H. G. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi,
- Kiraz, E. (2016). Ergenlerde öfke, atılmanlık ve ilişkili faktörler. *Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.
- Kiraz, E., & Demirkıran, F. (2017). Ergenlerde öfke ifade tarzı, atılmanlık düzeyi ve ilişkili faktörler. Anger expresion manner, assertiveness level and related factors among adolescents. *www. guvenplus. com. tr*, 21.
- Kocayörük, E. (2009). Anne-baba ve akran bağlanmasının ergen uyum düzeylerini yordama gücü. *Journal of Educational Sciences & Practices*, 8(15).
- Kolburan, G., Cömert, I., Narter, M., & İşözen, H. (2012). Parental attitude perception in adolescents by gender.
- Kopper, B. A. (1993). Role of gender, sex role identity, and Type A behavior in anger expression and mental health functioning. *Journal of Counseling Psychology*, 40(2), 232.
- Kordi, A., & Baharudin, R. (2010). Parenting attitude and style and its effect on children's school achievements. *International journal of psychological studies*, 2(2), 217.
- Körük, S. (2016). *Ergenlerde riskli davranışların güvensiz bağlanma ve algılanan sosyal destek tarafından yordanmasında psikolojik belirtilerin aracı rolü*. ESOGÜ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

- Köseoğlu, S. A., & Erçevik, A. (2015). Lise öğrencilerinin duygusal özerklik ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Lee, E. H., Zhou, Q., Eisenberg, N., & Wang, Y. (2013). Bidirectional relations between temperament and parenting styles in Chinese children. *International journal of behavioral development*, 37(1), 57-67.
- Martin, R., Watson, D., & Wan, C. K. (2000). A three-factor model of trait anger: Dimensions of affect, behavior, and cognition. *Journal of personality*, 68(5), 869-897.
- Miga, E. M., Hare, A., Allen, J. P., & Manning, N. (2010). The relation of insecure attachment states of mind and romantic attachment styles to adolescent aggression in romantic relationships. *Attachment & human development*, 12(5), 463-481.
- Montemayor, R. (1983). Parents and adolescents in conflict: All families some of the time and some families most of the time. *The Journal of Early Adolescence*, 3(1-2), 83-103.
- Muris, P., Meesters, C., Morren, M., & Moorman, L. (2004). Anger and hostility in adolescents: Relationships with self-reported attachment style and perceived parental rearing styles. *Journal of Psychosomatic Research*, 57(3), 257-264.
- Nishikawa, S., Sundbom, E., & Hägglöf, B. (2010). Influence of perceived parental rearing on adolescent self-concept and internalizing and externalizing problems in Japan. *Journal of child and family studies*, 19(1), 57-66.
- Okman, C. S. (1999). *Ergenlik dönemindeki öfke ifade tarzlarının kendilik imgesi bağlamında incelenmesi*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Olmuş, Ö. G. (2001). *Ergenlerin, aile içi psikolojik örüntülere göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Ölçer, S., & Yılmaz, G. (2019). Çocuklarda özerklik algısı ile öğretmenlerin özerkliği etkileyen faktörler ve geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşleri. *Journal of Awareness*, 4(1), 153-176.
- Özdemir, Y., & Çok, F. (2016). Ergenlikte özerklik gelişimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36).

- Özdemir, Y., & Koruklu, N. (2013). Parental attachment, school attachment and life satisfaction in early adolescence. *İlköğretim Online*, 12(3).
- Özer, A. K. (1994). Sürekli öfke (SL-ÖFKE) ve öfke ifade tarzı (ÖFKE-TARZ) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 26-35.
- Özmen, D., Özmen, E., Çetinkaya, A., & Akil, I. Ö. (2016). Ergenlerde sürekli öfke ve öfke ifade tarzları. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1).
- Özyürek, A., & Özkan, İ. (2015). Ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Parra, Á., Oliva, A., & Sánchez-Queija, I. (2015). Development of emotional autonomy from adolescence to young adulthood in Spain. *Journal of Adolescence*, 38, 57-67.
- Pascuzzo, K., Cyr, C., & Moss, E. (2013). Longitudinal association between adolescent attachment, adult romantic attachment, and emotion regulation strategies. *Attachment & human development*, 15(1), 83-103.
- Savcı, M., & Aysan, F. (2016). Bağlanma stilleri, akran ilişkileri ve duyguların internet bağımlılığını yordamadaki katkıları. *Addicta: The Turkish Journal On Addictions*, 3(3), 401-432.
- Saylık, F. Z., & Yalçın, M. G. (2018). Otoriter veya demokratik ebeveyn tutumunun ve ebeveyne bağlanma biçiminin suçluluk ve utanç duygularına etkisinin yarı-deneysel yöntemle incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology*, 38(2), 95-128.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Sheftall, A. H., Mathias, C. W., Furr, R. M., & Dougherty, D. M. (2013). Adolescent attachment security, family functioning, and suicide attempts. *Attachment & human development*, 15(4), 368-383.
- Shomaker, L. B., & Furman, W. (2009). Parent—adolescent relationship qualities, internal working models, and attachment styles as predictors of adolescents' interactions with friends. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(5), 579-603.

- Soysal, A. Ş., Can, H., & Kılıç, K. M. (2009). Üniversite öğrencilerinde a tipi davranış örüntüsü ile öfke ifadesi arasındaki ilişkinin analizi ve cinsiyetler açısından karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri*, 12(2), 61-67.
- Steinberg, L., & Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child development*, 841-851.
- Sümer, & Güngör. (1999). Çocuk yetistirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi [The impact of perceived parenting styles on attachment styles, self-evaluations and close relationships]. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 35-61.
- Sümer, N., & Şendağ, M. A. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63).
- Şendil, G. (2003). Çocuk, Ergen, ve Anne Baba. İstanbul: Çantay Yayınları. .
- Şimşek, N., & Tel, H. (2017). Yapılandırılmış bir eğitimin Sosyal Hizmetler Kurumu'ndan yardım almakta olan ergenlerin öfke kontrolü, atılganlık ve benlik saygısı düzeyine etkisi.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics. Boston, Pearson.
- Taşçı, E. D., & Besti, Ü. (2011). Psikiyatrik bozukluğu olan ergen ve ebeveynlerinin öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(3), 111-116.
- Tatar, A., Bildik, T., Yektaş, Ç., Hamidi, F., & Özmen, H. E. (2016). Duygusal Özerklik Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması ve klinik başvurusu olmayan ergen öğrencilerde duygusal özerkliğin incelenmesi.
- Thomas, S. P. (1989). Gender differences in anger expression: Health implications. *Research in Nursing & Health*, 12(6), 389-398.
- Tuminello, E. R., Holmbeck, G. N., & Olson, R. (2012). Executive functions in adolescents with spina bifida: Relations with autonomy development and parental intrusiveness. *Child Neuropsychology*, 18(2), 105-124.
- Ulu, S. (2011). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile sürekli öfke düzeyi ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

- Wu, W.-W., Chang, J. T., Tsai, S.-Y., & Liang, S.-Y. (2018). Assessing self-concept as a mediator between anger and resilience in adolescents with cancer in Taiwan. *Cancer nursing*, 41(3), 210-217.
- Yaman, B. (2018). *Ebeveyn tutumlarının çocukların mizaç özellikleri ve duygu düzenleme becerileri üzerindeki rolü*. Işık Üniversitesi,
- Yeğen, B. (2008). Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal uyumları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Kadıköy ilçesi örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul*.
- Yıldırım, D. D. (2018). *10-14 Yaş Ergenlerin Öz Yeterlik Düzeyinin Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumu ile İlişkisinin İncelenmesi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Yıldız, M. K., & Dağ, İ. (2017). Algılanan Ebeveyn Kabul-Reddinin Öfke İfade Tarzı ve Depresif Belirtiler ile İlişkisinin İncelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20(2).
- Yılmaz, F. (2014). *Ortaokul 6.7. 8. sınıf öğrencilerinin algılanan ebeveyn tutumları ile sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Yolalan, H. (2013). *Ergenlerde depresyon ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

EK-1

Tablo 3. 6 : Duygusal özerklik, ebeveyn stilleri ve yakın ilişkilerde yaşantılar alt boyutları ile öfke alt boyutlarına ilişkin elde edilen korelasyon bulguları

		SL	İçte	Dışa	Kontrol
Duygusal Özerklik	Bireyselleşme	,303*	,323*	,310*	-,249*
	Ebeveyne bağımlı olmama	,155*	,148*	,195*	-,206*
	Ebeveyni idealleştirmeme	,086*	,103*	,126*	-,223*
	Ebeveynin bir insan olarak algılanması	,161*	,134*	,197*	-,153*
Ebeveyn Stilleri	Anne_Açıklayıcı Otoriter	,029	,028	,037	-,017
	Anne_İzin Verici İhmalkar	-,068	-,029	-,048	-,067
	Anne_Otoriter	,208*	,185*	,221*	-,105*
	Anne_İzin Verici Şımartan	-,163*	-,173*	-,200*	,171*
	Baba_Açıklayıcı Otoriter	,046	-,047	-,007	-,057
	Baba_İzin Verici İhmalkar	,014	,001	,038	-,069
	Baba_Otoriter	,135*	,169*	,194*	-,092*
	Baba_İzin Verici Şımartan	-,192*	-,129*	-,225*	,207*
	Anne Kaçınma	,099*	,134*	,103*	-,098*
	Anne Kaygı	,167*	,225*	,200*	-,048
Yakın İlişkilerde Yaşantılar	Baba Kaçınma	,146*	,152*	,138*	-,129*
	Baba Kaygı	,137*	,164*	,171*	-,075

*0.05 anlamlılık düzeyinde ilişki bulunmuştur.

Tablo 3. 6’da görüldüğü üzere; Duygusal Özerklik, Ebeveyn Stilleri ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar alt boyutları ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları alt boyutları arasındaki Pearson korelasyon analizi sonucunda;

Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanıyla bireyselleşme alt boyutu toplam puanı arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.303$, $p<0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyne bağımlı olmama alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.155$, $p<0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyni idealleştirmeme alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.086$, $p<0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyni bir insan olarak algılama alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.161$, $p<0.05$).

İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanıyla bireyselleşme alt boyutu toplam puanı arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.323$, $p<0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyne bağımlı olmama alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.148$, $p<0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyni idealleştirmeme alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.103$, $p<0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveynin bir insan olarak algılanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.134$, $p<0.05$).

Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanıyla bireyselleşme alt boyutu toplam puanı arasında ortak düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.310$, $p<0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyne bağımlı olmama alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.195$, $p<0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyni idealleştirmeme alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.126$, $p<0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyni bir insan olarak algılama alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.197$, $p<0.05$).

Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanıyla bireyselleşme alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.249$, $p<0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyne bağımlı

olmama alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.206$, $p<0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyni idealleştirmeme alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.223$, $p<0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile ebeveyni bir insan olarak algılama alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.153$, $p<0.05$).

Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanıyla anne açıklayıcı otoriter alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.029$, $p>0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne izin verici / ihmalkar alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.068$, $p>0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne otoriter alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.208$, $p<0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne izin verici / şımartan alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.163$, $p<0.05$).

İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanıyla anne açıklayıcı otoriter alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.028$, $p>0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne izin verici / ihmalkar alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.029$, $p>0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne otoriter alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.185$, $p<0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne izin verici şımartan anne otoriter alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.173$, $p<0.05$).

Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanıyla anne açıklayıcı otoriter alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.037$, $p>0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne izin verici / ihmalkar alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.048$, $p>0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne otoriter alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.221$, $p<0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne izin verici şımartan anne otoriter alt boyutu

toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.200$, $p<0.05$).

Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanıyla anne açıklayıcı otoriter alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.017$, $p>0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne izin verici / ihmalkar alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.067$, $p>0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne otoriter alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.105$, $p<0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne izin / verici şımartan alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.171$, $p<0.05$).

Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanıyla baba açıklayıcı otoriter alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.046$, $p>0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba izin verici / ihmalkar alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.014$, $p>0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba otoriter alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.135$, $p<0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba izin verici / şımartan alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.192$, $p<0.05$).

İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanıyla baba açıklayıcı otoriter alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.047$, $p>0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba izin verici / ihmalkar alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.001$, $p>0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba otoriter alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.169$, $p<0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba izin verici / şımartan alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.129$, $p<0.05$).

Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanıyla baba açıklayıcı otoriter alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.007$, $p>0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba izin verici / ihmalkar alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.038$, $p>0.05$). Dışsallaştırılmış

Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba otoriter alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.194$, $p<0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba izin verici / şımartan alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.225$, $p<0.05$).

Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanıyla baba açıklayıcı otoriter alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.057$, $p>0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba izin verici / ihmalkar alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.069$, $p>0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba otoriter alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.092$, $p<0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba izin verici / şımartan alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.207$, $p<0.05$).

Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanıyla anne kaçınmacı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.099$, $p<0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne kaygılı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.167$, $p<0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba kaçınmacı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.146$, $p<0.05$). Sürekli Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba kaygılı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.137$, $p<0.05$).

İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanıyla anne kaçınmacı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.134$, $p<0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne kaygılı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.225$, $p<0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba kaçınmacı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.152$, $p<0.05$). İçselleştirilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba kaygılı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.164$, $p<0.05$).

Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanıyla anne kaçınmacı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.103$, $p<0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne kaygılı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.200$, $p<0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba kaçınmacı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.138$, $p<0.05$). Dışsallaştırılmış Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba kaygılı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.171$, $p<0.05$).

Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanıyla anne kaçınmacı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.098$, $p<0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile anne kaygılı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.048$, $p<0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba kaçınmacı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.129$, $p<0.05$). Kontrol Edilmiş Öfke alt boyutu toplam puanı ile baba kaygılı bağlanma alt boyutu toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.075$, $p<0.05$).